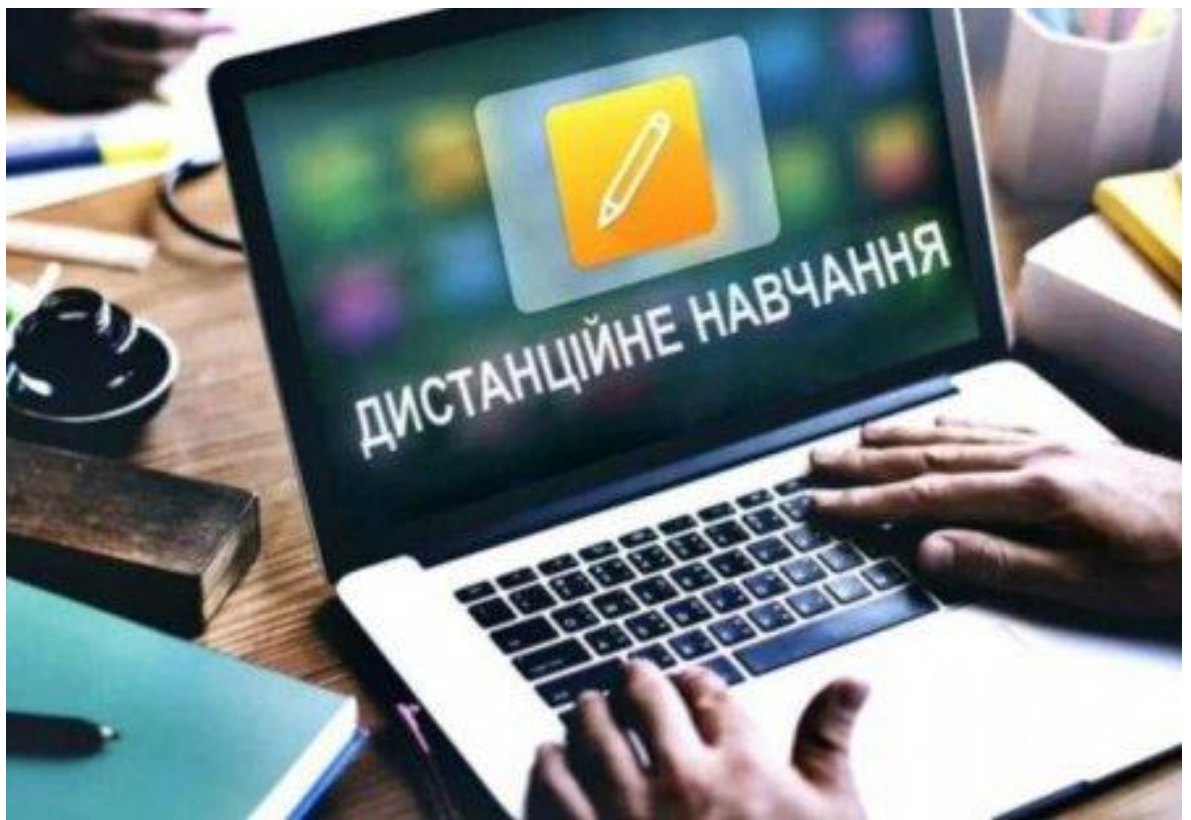

**Департамент освіти Кременчуцької міської ради
Кременчуцького району Полтавської області
Кременчуцький ліцей № 5 імені Т.Г. Шевченка
Кременчуцької міської ради Кременчуцького району
Полтавської області**

**Групова робота та метод проєктів на дистанційних уроках
словесності**

**Афанасьєва Ірина Ігорівна
учитель української мови та літератури**

Кременчук – 2023

Методичний посібник містить дослідження теоретичного аспекту та практичного застосування методу проєктів та групової роботи на уроках української мови та літератури під час дистанційного навчання.

У виданні подано опис методу проєктів, групової роботи та особливості їх використання на уроках онлайн для формування ключових компетентностей.

Посібник укладено з урахуванням власного педагогічного досвіду.

Призначено для вчителів суспільно-гуманітарного циклу, зокрема української мови та літератури, студентів філологічного факультету.

Рецензенти:

учитель вищої кваліфікаційної категорії,

учитель-методист

Кременчуцького ліцею № 11 «Гарант»

Терещенко Тамара Ігорівна

учитель української мови та літератури

вищої кваліфікаційної категорії,

учитель-методист Кременчуцького ліцею № 5

імені Т.Г. Шевченка

Заплішко Ольга Дмитрівна

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ГРУПОВІ ФОРМИ НАВЧАННЯ	
1.1. Групові форми навчання в історії педагогічної думки.....	6
1.2. Особливості організації групової роботи під час дистанційного навчання.....	8
1.3. Класифікація робочих груп.....	9
РОЗДІЛ 2. МЕТОД ПРОЄКТІВ	
2.1. Історична довідка про виникнення методу проєктів	15
2.2. Суть методу проєктів.....	16
2.3. Види навчальних проєктів.....	18
2.4. Етапи роботи над навчальним проєктом, особливості методики	22
РОЗДІЛ 3. ГРУПОВА РОБОТА ТА МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	
3.1. Групова робота та метод проєктів як ефективні засоби формування компетентностей.....	24
3.2. Особливості впровадження методу проєктів як групової роботи в дистанційній формі навчання.....	26
3.3. Етапи групової роботи над проєктами, особливості їх організації в дистанційному форматі.....	29
3.4. Переваги та недоліки групової роботи над проєктами в дистанційному форматі.....	36
3.5. Види групової проєктної діяльності на уроках української мови та літератури.....	38
3.6. Приклади групової роботи на уроках української мови та літератури під час дистанційного навчання.....	41
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45
ДОДАТКИ	48

ВСТУП

Сучасна українська школа все більше переходить в дистанційний формат викладання. Те, що було новим для нас у 2019, стало звичним у 2022. Для багатьох учителів української мови та літератури прикро чути, коли випускники зазначають, що багато того, що вчили, виявляється непотрібним. Правильне вживання апострофа може підказати програма, вивчення видів складних речень мало кому потрібне поза школою та після складання ЗНО. Прийшов час і для вчителів задуматись: що змінити в уроках, як викладати, щоб ті знання, які отримали учні впродовж 11 років навчання, знадобились їм у житті.

Зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, швидкий розвиток техніки і технологій висувають нові вимоги до виховання національно свідомого й високоосвіченого покоління, формування якого починається в школі. На цей процес значною мірою впливає рівень інформатизації навчання.

Швидкий розвиток інформаційних технологій і застосування їх в освіті відкриває нові можливості для розширення засобів навчання. Актуальності набувають проблеми розвитку самостійності мислення, активізації навчально-пізнавальної діяльності, формування мотивації та пізнавального інтересу, організації контролю і самоконтролю, вибору найбільш ефективних форм організації навчальної діяльності учнів в умовах інформатизації освіти.

Сучасний рівень розвитку комп'ютерних технологій дозволяє значною мірою оновити коло й розширити характер завдань, що можна пропонувати учням з метою збагачення навчального процесу, удосконалення якості навчання, формування ключових компетентностей. Застосування саме групових форм навчання та проєктної діяльності в дистанційній освіті дозволить вирішити ці задачі.

Об'єкт дослідження: організація пізнавальної діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження: групова робота та метод проєктів як ефективні інструменти організації пізнавальної діяльності учнів в умовах дистанційного навчання.

Мета роботи: вивчити методи ефективної роботи в дистанційному форматі; описати застосування методу проєктів та особливості групової роботи учнів в умовах дистанційного навчання, перевірити ефективність цих методів навчання, вивчити історію виникнення, суть, переваги групової роботи та методу проєктів, описати можливості застосування сучасних програм та застосунків для ефективної роботи на уроках мови та літератури, використання методу проєктів в дистанційному навчанні учнів, дослідити метод, який змусить дітей більше говорити на уроках, не боятись висловлювати власну позицію, відстоювати думку, розмовляти в побуті

українською, може формувати активну громадянську позицію та лідерські якості.

Відповідно до мети визначені завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з питань організації групових форм пізнавальної діяльності та методу проєктів.

2. Описати особливості впровадження групової роботи та методу проєктів в умовах дистанційного навчання.

3. Практично перевірити ефективність методу проєктів та організації групової роботи учнів за визначеними етапами та з врахуванням їх особливостей в умовах дистанційного навчання.

Теоретичну базу дослідження складають положення про сутність і можливості форм організації навчальної діяльності учнів, викладені у працях Ю.К.Бабанського, В.К.Дьяченко, В.В.Котова, В.В.Краєвського, І.Я.Лернера, Х.Й.Лійметса, В.І.Лозової, Ю.І.Мальованого, М.І.Махмутова, І.Б.Первіна, А.В.Петровського, М.М.Скаткіна, В.В.Шпалінського, Г.І.Щукіної, І.М.Чередова та ін.

Методи дослідження: теоретичний аналіз проблеми на основі вивчення психолого-педагогічної, методичної літератури; аналіз навчальних планів і програм; узагальнення педагогічної практики в аспекті проблеми дослідження; спостереження, педагогічний експеримент, анкетування, бесіда, опитування.

Актуальність роботи в можливості застосування групової роботи, методу проєктів для ефективного навчання учнів на уроках української мови та літератури в умовах дистанційного навчання.

У мережі є багато статей, присвячених дистанційному навчанню, груповій роботі, методу проєктів. Новизна цієї роботи – розкриття можливостей та переваг дистанційної форми навчання для організації групової роботи та застосування методу проєктів із використанням сесійних кімнат конференції Zoom та Google Класу, Jamboard.

РОЗДІЛ 1. ГРУПОВІ ФОРМИ НАВЧАННЯ

1.1. Групові форми навчання в історії педагогічної думки

Інтерес до групових форм навчання, що спостерігається в останні роки, пов'язаний насамперед із переорієнтацією освіти на особистість дитини, з її загальнорозвивальним характером та гуманізацією, метою якої є розвиток дитини як суб'єкта навчальної діяльності (В. Лозова, С. Полетіло, Н. Савельєва, І. Чередов, О. Ярошенко) [9].

Одним із перших питань створення характерологічних груп школярів розглядав Я.А. Коменський, який запропонував типологію учнів через виявлення їхніх індивідуальних особливостей, як-от: якостей розуму, темпу розумової діяльності, ставлення до навчання, рис характеру в навчанні.

Я.А. Коменському належить ідея залучення кращих учнів до навчання інших, втілення якої забезпечувало кращим учням можливість осмислювати та вдосконалювати свої знання в ході «викладацької роботи». Саме ця ідея була втілена в практику навчання в Англії в кінці 18 століття під назвою белланкастерська, за якої вчитель надавав лише інструктаж старшим учням, що проводили заняття з групами молодших. Подальший розвиток проблеми виявився в ідеях вільного природного виховання Ж.-Ж. Руссо, дослідженнях французького психолога А. Біне, швейцарського психолога Ж. Піаже, італійського педагога М. Монтесорі, французького педагога, творця і пропагандиста вільної групової роботи Роже Кузіне, американського філософа, психолога, педагога Дж. Дьюї в таких технологіях групового навчання, як-от: «Метод центрів інтересів» (О. Декролі), «Метод вільної роботи групами» (Р. Кузіне), «Мангеймська система» (Й. Зіккінгер), «Іена-план» (П. Петерсен), «Дальтон-план» (Е. Паркхерст), «Метод проєктів» (В.Кілпатрик) тощо [13, 14].

У практиці роботи української радянської школи в 20-х рр. ХХ ст. використовувались ідеї групових форм навчальної діяльності, які було втілено в модифікованому Дальтон-плані (бригадно-лабораторний метод), в ході якого здійснювався індивідуально-диференційований підхід до учнів. Ускладнення, які виникали в конкретного школяра під час виконання індивідуального завдання, розглядалися всією бригадою. Вітчизняні педагоги (П. Блонський, П. Каптерев, А. Макаренко, С. Шацький, В. Шульгін та інші) пов'язували групові форми навчання із розвитком особистості, її підготовкою до життя і професійної діяльності [12]. Слід зазначити, що не лише для педагогіки 20-30-х років, а й для сучасної науки має значення всебічне розкриття методу проєктів українським педагогом Г. Ващенком, який пропонував застосування цього методу для здійснення зв'язку навчання з життям [18].

На початку 30-х рр. ХХ ст. школа зазнала істотних змін щодо змісту, методів роботи й організаційних форм. 1932 року партійними органами було засуджено використання бригадно-лабораторного методу, що призвело до зневаги до групових форм роботи та їх ігнорування в шкільній практиці на довгі десятиріччя.

Своїм відродженням і виділенням в окрему самостійну форму групова робота зобов'язана працям А. Бенно, М. Карамкової, Х. Лійметса, І. Унт, І. Чередова та багатьох інших учених, які інтерес до групової форми навчання пов'язували з дослідженням проблеми пізнавальної самостійності учнів. Дослідження загальних форм навчання у 70-80-ті рр. у працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, І. Лернера, В. Онищука, М. Скаткіна та інших науковців були безпосередньо пов'язані з навчальною діяльністю учнів в умовах різних форм роботи на уроці: фронтальної, індивідуальної, групової, оптимальне поєднання яких представлено в працях І. Чередова. Можливість використання групової форми організації діяльності школярів у позаурочній і виховній роботі у своїх дослідженнях довели М. Виноградова, І. Іванов, Б. Первін.

Серед сучасних технологій групового навчання найбільшого розповсюдження й популярності набула технологія організації навчальної роботи школярів у парах змінного складу (В. Дяченко), що базується на концепції колективної навчальної діяльності; адаптована система навчання (А. Границька), яка спирається на роботу в парах, де поряд з парами учнів змінного складу («динамічні пари») застосовуються і пари постійного складу («статичні пари»); технологія рівневої диференціації навчання математики (Р. Утеєва), що спирається на концепцію рівневої диференціації навчання В. Фірсова; технологія навчальних циклів (Г. Левітас), яка передбачає оптимальне сполучення індивідуальної, фронтальної та групової роботи школярів. Зазначимо, що в указаних технологіях типологічні групи учнів утворюються на основі виділення обов'язкового рівня знань, умінь і навичок. Отже, процес організації групової навчальної діяльності учнів на сучасному етапі здебільшого розглядається дослідниками як технологія навчання, оскільки групова робота має велике значення для розв'язання актуальних завдань, що стоять перед сучасною школою [9].

Групова робота може бути організована з метою індивідуалізації та диференціації навчання (А.А. Бударний, І.Т. Огородников, І.Є. Унт), підвищення розумової активності, продуктивності пізнавальної діяльності, розвитку міжособистісних відносин, виявлення здібностей і навчальних можливостей (М.Д. Виноградова, В.В. Котов, В. Оконь, І.Б. Первін, М.М. Скаткін, І.М. Чередов, В. Швайсер). На основі теоретичних розробок Х.Й. Лійметса, Ю.І. Мальованого, В.В. Котова, І.М. Чередова та ін. у дослідженні прийнято визначення групової роботи як організації спільних дій учнів, спрямованих на вирішення поставлених завдань у складі групи.

1.2. Особливості організації групової роботи під час дистанційного навчання

За останні роки навчання в Україні в більшій мірі перейшло в дистанційну форму. У таких критичних умовах довелося призвичаюватись і вчителям, і дітям, і адміністрації. Якщо на початку такої роботи вчителі вчилися просто виходити на урок та відпрацьовувати навчальний матеріал, то сьогодні питання вже не у виконанні програми, а в тому, як зробити дистанційне навчання ефективним, цікавим, як змусити дітей не лише бути присутніми на уроці, а й активно співпрацювати. Саме такими засобами зацікавлення та активізації можуть бути групова робота та метод проєктів, що набувають певних особливостей в умовах дистанційного навчання:

1. Безпосередні прямі контакти між членами групи стають необов'язковими, повноцінна спільна праця може відбуватися за допомогою комп'ютерних комунікацій. До складу групи можуть бути включені як окремі учні різних регіонів, міст, шкіл, класів, які мають доступ до ресурсів глобальної мережі, так і групи учасників, що привносить нові риси в цю форму організації пізнавальної діяльності, роблячи її міжгруповою [26].

2. Використання інформаційних технологій дає можливість впровадити у навчання завдання, які передбачають реалізацію міжпредметних зв'язків та орієнтовані на дослідження, моделювання різноманітних об'єктів, явищ, процесів.

3. При виконанні завдань в електронній формі мережеві технології створюють умови, які забезпечують кожному учаснику групи однаковий доступ до об'єкта спільної діяльності в будь-який момент, що дозволяє всім учням спостерігати за процесом виконання завдання, зіставляти свої результати і досягнення з іншими, оперативно коригувати власну діяльність відповідно до дій інших членів групи.

4. Новітні інформаційні технології підвищують інтенсивність роботи, що сприяє досягненню завершеності навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці. Стає можливим так організувати спільну роботу, щоб завдання було поставлено, розпочато і виконано, а результати роботи були проаналізовані та оцінені за певну одиницю навчального часу.

5. Інформаційні технології пропонують широке різноманіття засобів та способів роботи, що дає можливість розвивати творчі здібності, враховувати інтереси, нахили, навчальні можливості кожного з учнів в умовах спільної роботи.

1.3. Класифікація робочих груп

Аналіз наукових досліджень з теми показав важливість використання групової роботи в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема для підвищення індивідуалізації, самостійності, успішності навчання (О. Г. Ярошенко, Н. А. Мірошниченко, Г.А. Цукерман). Є розробки загальних принципів організації групової навчальної діяльності (С. Френе, Х. Й. Лійметс, І. М. Чередов, М. Д. Виноградова, І. Б. Первін), описано форми й види групової роботи (І. М. Чередов, І. Е. Унт, І. Б. Первін, Н. Є. Мойсеюк, Х. Й. Лійметс, О. І. Пометун, С. А. Полетило, О. В. Овчарук, О. Г. Ярошенко та ін.). У науковій літературі спостерігається неоднорідність підходів до окреслення терміна «групова робота». Однією з причин цього є наявність різних трактувань понять «форма організації навчання» (способів організації процесу навчання) та «форма навчальної діяльності учнів» (колективного або індивідуального характеру взаємодії між школярами у процесі навчання). Зокрема колективну та індивідуальну форми навчальної діяльності учнів можна реалізувати по-різному: колективну – в умовах групової або фронтальної роботи, індивідуальну – індивідуальної, групової або фронтальної роботи [33].

Отже, в груповій роботі учнів можна використовувати колективну та індивідуальну форми навчальної діяльності. Перша форма роботи передбачає лише спільні зусилля учнів груп виконати поставлені завдання – спільне планування та виконання роботи, взаємоконтроль і взаємооцінювання; друга – організацію групової роботи школярів з переважанням індивідуальної діяльності (після розподілу доручень кожен учень виконує свою частину навчального завдання самостійно). Але співпраця в групах не може складатися лише з індивідуальної роботи, а неодмінно має містити певну частину колективної – розподіл доручень, взаємоперевірку, взаємооцінювання тощо. Надзвичайно важливим для розуміння сутності групової роботи є твердження науковців про те, що групова навчальна діяльність — це організована вчителем спільна навчальна діяльність учнів одного класу, під час якої група (а не окремий учень) отримує завдання, виконання яких потребує спільних зусиль учнів – спільного планування роботи, обговорення й вибору способів виконання завдань, взаємодопомоги, співробітництва, самооцінювання. Виконувати навчальні завдання учні можуть спільно або індивідуально. Кінцевий продукт групової роботи — це не механічне об'єднання окремих зусиль – суми результатів членів групи, а якісно новий результат завдяки прояву групового ефекту – результату, збагаченого колективними зусиллями думки і різноманітними почуттями.

Більшість науковців і методистів, говорячи про чисельність малої групи, починають з діади – об'єднання двох осіб. Щодо кількості учнів у групах, то їх може бути від 3 до 8.

Серед чинників, які визначають чисельність учасників у групі, важливі їхні вікові особливості, характер і обсяг опрацьовуваних знань, особливості

поставленого завдання, наявність матеріалів і часу тощо. На нашу думку, оптимальна величина груп може бути різною залежно від змісту й характеру навчальної роботи – від 2 до 4, рідше – від 5 до 6 учнів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив різноманітність форм та видів групової роботи. Скажімо, залежно від того, як учні співпрацюють під час групової роботи (спільно виконують групову роботу на всіх етапах чи кожен учень частину спільного завдання виконує індивідуально, відтак усі члени групи підбивають підсумок, обговорюючи здобуті результати, та формулюють загальну відповідь), розрізняють кооперативно-групову та індивідуально-групову форми [33].

М. Д. Виноградова, наприклад, вважає, що організація парної роботи може бути односторонньою, за якої сильний учень працює зі слабким (парна робота має допомогти останньому ліквідувати відставання й виконати навчальні завдання, сам же консультант при цьому лише повторює відомий йому матеріал), або двосторонньою, коли учні взаємно перевіряють і контролюють самостійно виконане навчальне завдання. Працюючи в групах за останнім варіантом, учні вступають у взаємини співвиконавців, співавторів, керівника й виконавця або ж виконують ролі керівника групи (зачитує завдання, організовує виконання, надає по черзі учасникам групи можливість висловитися, підбиває підсумки роботи, визначає доповідача), секретаря (записує результати роботи групи), посередника (стежить за часом, активізує діяльність групи), доповідача (доповідає про результати роботи групи тощо).

Різними можуть бути і моделі співпраці членів групи. Зокрема Л.С. Римашевська описує моделі групової роботи дітей. Спираючись на ці моделі, можна виокремити шість моделей співпраці. Спільним для всіх моделей є неодмінно групове підбиття підсумків та звіт перед класом і вчителем про отримані результати.

1. Спільно-навчаюча модель співпраці (гра «Учитель — учень») – передбачає навчання учнем товариша (або товаришів) через наслідування. Педагог допомагає учням розподілити між собою ролі: один з них – «учитель», інший – «учень» (школярі можуть мінятися ролями). «Учитель» виконує завдання, «учень» спочатку спостерігає за ним, відтак наслідує (копіює) виконання навчального завдання.

2. Спільно-контролююча модель співпраці (гра «Контролер — виконавець») – передбачає контроль та корекцію учнем виконання навчального завдання товаришем. Школярі отримують завдання, розподіляють між собою ролі (за звичай, спочатку ролі розподіляє вчитель) та виконують завдання: один з них – «виконавець» (виконує навчальне, завдання), другий – «контролер» (уважно слухає, спостерігає, підказує, коли виникають труднощі, виправляє допущені помилки та за потреби допомагає). Потім учні можуть мінятися ролями.

3. Спільно-рівноправна модель співпраці (гра «Партнери») – будується на партнерських стосунках школярів. Учні отримують навчальне завдання й

виконують його разом (ускладнений варіант може містити виконання ролей керівника групи, секретаря, доповідача тощо).

4. Спільно-індивідуальна модель співпраці (гра «Поділися з товаришем») – містить елементи одночасної індивідуальної роботи. Після отримання навчального завдання учасники групи разом планують його виконання, розподіляють доручення, а потім кожен виконує свою частину завдання індивідуально.

5. Спільно-послідовна модель співпраці (гра «Конвеєр») – передбачає почергове індивідуальне виконання школярами свого доручення. Учні групи отримують навчальне завдання, планують його виконання, розподіляють доручення, відтак учасники групи по черзі виконують завдання, маючи, таким чином, можливість спостерігати за роботою товариша. За такої форми роботи результат навчальної діяльності одного учня стає основою для виконання завдання іншим.

6. Комбінована модель співпраці найскладніша, адже передбачає поєднання та чергування описаних вище моделей співпраці. Щодо об'єднання учнів у групи зауважимо, що це може робити вчитель чи самі учні на свій вибір чи випадково. Комплектуючи групи, учитель має враховувати індивідуальні особливості (рівень розвитку психічних процесів і властивостей мислення, рівень знань та наукованості школярів, сформованість навичок і вмінь навчальної праці, ставлення до навчання, інтереси й нахили, зацікавлення дітей змістом роботи, вихованість, дисциплінованість, наполегливість, працездатність школярів тощо); дидактичну мету, складність навчальних завдань, характер навчального матеріалу; взаємини учнів, добровільність вибору партнерів для співпраці тощо [33].

Є багато класифікацій робочих груп. Вони розрізняють за такими ознаками:

1. За складом робочі групи можуть бути гетерогенними (різномірними) і гомогенними (однорідними).

Гетерогенні групи – це групи, члени яких розрізняються за статтю, віком, професією, статусом, рівнем освіти та ін. Вони більш ефективні при вирішенні складних творчих проблем. Тому сьогодні, коли виробництво пред'являє до працівників різносторонні вимоги, бажано, щоб трудовий колектив складався з несхожих особистостей з різноплановими здібностями.

Гомогенні групи – це групи, однорідні за основними ознаками. Вони краще справляються з простими завданнями, особливо в умовах інтенсивної роботи. Оскільки їх члени краще розуміють один одного, можливості їх взаємного впливу і формування спільності поглядів і позицій тут вище.

Однак подібність підсилює внутрішню конкуренцію і конфліктність, особливо в чисто жіночих колективах, яким властива зайва емоційність (тому при інших рівних умовах співвідношення представників різної статі має бути приблизно однаковим).

2. За характером внутрішніх зв'язків розрізняються формальні і неформальні групи. У формальних групах зв'язки пропонуються заздалегідь, у неформальних складаються спонтанно, самі собою.

3. За термінами існування групи поділяються на тимчасові (призначені для вирішення разової завдання) і постійні.

4. Важливим класифікаційним ознакою робочих груп є ступінь свободи або несвободи, надавана їх учасникам. Тут мова йде про вільне або примусове формування робочих груп.

5. За розмірами робочі групи поділяються на малі і великі.

У малих групах учасники об'єднані не тільки особистими інтересами і цілями, а й підтримують між собою не просто особисті, а дружні емоційні контакти, свідомо виділяють себе з оточення. Це надає їм додаткову гнучкість, більш високу результативність роботи і задоволення від неї. Число членів малої групи зазвичай не перевищує 20 осіб (оптимально 5-7).

У великих робочих групах безпосередні особисті зв'язки між учасниками практично відсутні, люди мало знають один про одного. Такі групи формуються зазвичай за цільовим принципом, тобто "під завдання".

6. З погляду ставлення до праці виділяють наступні види робочих груп:

а) групи, що не здатні і не бажають працювати. Зазвичай вони неоднорідні і складаються з учнів з початковим та середнім рівнем знань;

б) групи, частково здатні працювати, і ті, що виявляють бажання. У їх складі значна частка осіб, що не мають необхідних знань і досвіду, але чимало ініціативних і виконавчих;

в) здатні і бажають працювати. Для них характерні: високий рівень знань, соціальна однорідність, творча активність. Це дозволяє передавати їм широкі повноваження, аж до самоврядування.

7. Команда – особливий різновид робочої групи. Вона створюється для вирішення найбільш складних завдань, виконання спеціальних функцій, розробки найважливіших проєктів, а також сприяння творчості (залучення в роботу, обмін інформацією, навчання).

Члени команди:

- готові співпрацювати, сприймати думки інших, розуміти і приймати спільні цілі, довіряти членам групи;
- вміють виявляти і вирішувати проблеми;
- схильні до навчання і самонавчання, обміну інформацією;
- комунікабельні, відкриті;
- володіють високим рівнем знань;
- прагнуть до досягнення кращих результатів;
- відповідальні.

Команду відрізняють такі риси:

- 1) мінливість складу і лідерів, які можуть змінюватися в залежності від характеру розв'язуваної задачі;

2) повна відповідальність лідера як найкомпетентнішого у відповідних питаннях члена команди за доручений напрямок та покладання на функції організатора і координатора всієї роботи;

3) особливо високий інтелектуальний рівень і соціальний статус учасників, їх підбір не тільки залежно від знань, досвіду, спеціальності, а й з урахуванням психологічної сумісності, взаєморозуміння;

4) чітке визначення повноважень кожного;

5) прийняття учасниками основних рішень спільно після всебічного обговорення, причому особа, відповідальна за відповідний напрям, має вирішальний голос.

Команда виростає з робочої групи, де кожен індивідуально виконує свої завдання, обмінюючись з іншими інформацією та досвідом. Якщо її учасники так і не зуміли налагодити реальну співпрацю, вони є псевдокомандою, а якщо лише усвідомили його необхідність – командою потенційною. Справжньою командою вони стають, якщо мають спільні цілі, завдання, володіють ефективними методами організації спільної праці. Така команда може вважатися високоефективною, якщо сприяє зростанню можливостей своїх учасників.

Робота в команді повинна відповідати інтересам і здібностям людини, бути досить складною, різноманітною, максимально використовувати творчий потенціал, давати можливість самостійно приймати рішення, визначати методи їх реалізації, забезпечувати можливість навчання та підвищення кваліфікації, формувати почуття відповідальності, справедливо винагороджуватися.

Відмінності команди від звичайної робочої групи представлені в табл. 1

Таблиця 1

Відмінності між звичайною робочою групою і командою

Показники порівняння	Звичайна робоча група	Команда
Керівництво	Сконцентровано в одних руках	Може розподілятися між найбільш компетентними особами
Відповідальність	Індивідуальна	Індивідуальна і спільна
Мета	Задається ззовні	Визначається всередині
Результати	Індивідуальні	Колективні
Оцінка	За індивідуальним внеском в загальні результати	За колективними результатами

Функція керівника	Контроль та розподіл роботи	Лідерство, координація спільної роботи
-------------------	-----------------------------	--

Окремі науковці надають перевагу винятково гомогенним групам (І.Е. Унт), адже за такої групової роботи багато можливостей для індивідуалізації, особливо тоді, коли кожній групі складають спеціально розроблені для неї завдання (групі з сильних учнів дають складніші завдання, слабших – легші). Проте більшість науковців вважає, що гетерогенні групи учнів показують ліпші результати, ніж гомогенні (І.М. Чередов, М.Д. Виноградова, І. Б. Первін, Н. Є. Мойсеюк), пояснюючи це тим, що робота в перших сприяє інтенсивній підтримці, взаємній допомозі (сильніший учень може підказати й допомогти товаришеві обґрунтувати правильність відповіді, намітити раціональний шлях виконання завдання,- запобігти помилці, в результаті чого сам ще глибше й ґрунтовніше засвоює навчальний матеріал; для слабшого ж учня – це неодмінна умова переходу до самостійної роботи над виконанням навчальних завдань). Окрім того, змішаний склад учнів забезпечує не тільки інтенсивний обмін знаннями, досвідом між сильними, середніми й слабкими учнями, а й зміцнює взаємини між ними. Щодо забезпечення активної участі всіх учнів гетерогенної групи (слабкі учні не повинні перекладати свою частину роботи на інших, сильні – не пригнічувати середніх і слабких), то цьому сприятиме чіткий розподіл роботи між усіма учнями групи, взаємна перевірка результатів роботи кожного. Формуючи гомогенні й гетерогенні групи, вчителів важливо додержуватися вимог, пов'язаних із забезпеченням доброзичливого клімату в групі: враховувати особисті побажання учасників, дані своїх спостережень, бесід, анкетувань і соціометричних досліджень, адже об'єднання в групу для спільного виконання завдання для багатьох учнів – це можливість зміцнювати товариські стосунки [33].

РОЗДІЛ 2. МЕТОД ПРОЄКТІВ

2.1. Історична довідка про виникнення методу проєктів

Першим увів поняття «метод проєктів», науково описав його та спробував класифікувати американський професор В. Кілпатрик. Він проголосив основним завданням школи «виховання вільних громадян», яке має складатися з «системи цільових проєктів».

Джон Дьюї на початку 20 століття використовував метод проєктів в прагматичній педагогіці для організації цілеспрямованої діяльності дітей з урахуванням їх особистих інтересів [31].

У 60-70 роках у США розгорнулася критика цього методу, оскільки його масштабне застосування призвело до зниження рівня теоретичних знань учнів загальноосвітніх шкіл. Але, незважаючи на це, уже понад 80 років за проєктною технологією працюють педагоги багатьох західноєвропейських країн та США. У 1987 р. виник новий напрямок в освіті – продуктивне навчання, що базується на методі проєктів.

Метод проєктів, на який покладались великі надії в модернізації української освіти, схвилював українське педагогічне співтовариство на початку минулого століття. Ідеї школи майбутнього Джона Дьюї, реалізовані Вільямом Кілпатриком, були реконструйовані радянськими педагогами-новаторами у вигляді трудового методу навчання.

Метод проєктів поширився у педагогіці та практиці української школи у 20-х роках за часів масштабного реформування шкільної освіти. Подальший розвиток цього методу у вітчизняних школах пов'язано з іменами вітчизняних педагогів (В.М. Шульгіна, А.Ф. Петровича, Л.С. Миловидова, М.В. Крупеніна, В.В. Ігнат'єва та ін.). Прихильники методу проєктів оголосили його єдиним засобом перетворення школи навчання на школу життя.

У 1931 році метод проєкту в Україні було засуджено й заборонено, закрито та відкинуто. У 30-ті роки школа була повністю переведена на традиційне навчання і було зроблено висновок про те, що цей метод не дає глибоких знань з предметів. З того часу в нас не робили якихось серйозних спроб відродити метод проєктів в освітянській практиці. Набутий за цей час вітчизняний досвід проєктної форми організації освітнього середовища не став предметом вивчення та узагальнення на науково-теоретичному рівні і не отримав поширення на практиці [31].

В українській педагогічній практиці явище проєкту з'явилося в останнє десятиліття в результаті діяльності міжнародних організацій, які розробляли і поширювали освітні проєкти.

2.2. Суть методу проєктів

У школах США, Великобританії, Бельгії, Ізраїлю, Фінляндії, Німеччини, Італії, Нідерландів ідеї гуманістичного підходу Дж. Дьюї набули більшого поширення і популярності завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань з їх практичним застосуванням для розв'язання конкретних проблем довкілля у спільній діяльності школярів. Згодом ідея методу проєктів зазнала достатньої еволюції. Народившись з ідеї вільного виховання, у наш час проєктування стає інтегрованим компонентом цілком розробленої і структурованої системи освіти [32].

У проєктній діяльності у школярів розвиваються:

- пізнавальні здібності (планування проєктної діяльності, пошук шляхів розв'язання проблеми, вибір оптимальних способів і засобів діяльності, аналіз і синтез інформації);
- креативне мислення (на всіх стадіях роботи над проєктом);
- дивергентне мислення (учень має подати якнайбільше ідей щодо розв'язання проблеми в межах теми проєкту);
- активність і самостійність (опис індивідуальної частини проєкту, планування, дослідження, оцінювання, самостійний вибір форми представлення результату діяльності);
- просторова уява (планування часу роботи над проєктом, передбачення необхідних ресурсів, уміння оцінити та відібрати найбільш слушні ідеї);
- критичне мислення (на всіх етапах проєктної діяльності);
- сенсомоторні навички (на етапі виготовлення освітнього продукту).

Крім того, в учнів формуються:

- навички вербальної та невербальної комунікації (в умовах ситуативно – ділового спілкування);
- навички та прийоми роботи в колективі (виконання різних ролей у груповій роботі, взаємодопомога та взаємо підтримка учасників проєктної діяльності);
- навички емоційно – вольової сфери (на всіх етапах роботи над проєктом);
- навички спілкування в соціумі (на етапі збору необхідної інформації, під час презентації результату діяльності);
- уміння враховувати потреби навколишніх (під час планування та виготовлення продукту, який має соціальну цінність або прикладне значення);
- уміння сприймати оцінку інших (здійснення само – та взаємооцінювання проєктної діяльності за визначеними критеріями).

Проєктну діяльність учнів варто розглядати як особливий вид навчальної активності, що полягає в мотивованому досягненні свідомо поставленої мети для створення навчальних проєктів [19].

Виходячи з принципів, на яких будується проектна діяльність учнів, виділимо специфічні ознаки, притаманні навчальному проекту:

- наявність актуальної в дослідницькому або творчому аспекті проблеми, для розв'язання якої необхідний інтегрований зміст;
- значущість для учня передбачуваних результатів і потреба в розв'язанні проектної проблеми чи задачі;
- самостійне виконання частини проекту (на певних етапах) або всієї проектної задачі;
- використання учнем пошукових і дослідницьких прийомів роботи.

Науковці трактують навчальну проектну діяльність як організаційну форму роботи, що реалізується в спільній діяльності учнів, характеризується партнерськими відносинами, спрямованістю щодо вирішення проблем, важливих для учасників проекту, загальною метою та узгодженими способами діяльності.

Проекти за своєю структурою наближені до досліджень і мають такі етапи: виявлення проблеми; формування припущення; планування та розробка дослідницьких дій; збір інформації, її аналіз та узагальнення; спостереження, проведення експерименту; аналіз отриманих матеріалів; оформлення результату пошуку чи дослідження; публічна презентація проекту; рефлексія, висновки. Продуктом діяльності може бути публікація, довідник, карта, усна газета, колекція тощо [18].

Навчальна проектна діяльність учнів дає можливість подолати інформаційний дисбаланс шкільної освіти, який полягає в тому, що учні здобувають знання в готовому вигляді, здебільшого через подані в підручниках тексти, що стає на заваді реалізації природної допитливості, гальмує пізнавальну активність, яка забезпечує інтелектуальний розвиток учня. Опрацьовуючи різноманітні джерела навчальної інформації, учень виконує операції аналізу, конкретизації, порівняння, систематизації, узагальнення [12].

Проектну компетентність визначають як «інтегративну характеристику суб'єкта діяльності, що виражається у здатності й готовності особи до успішного самостійного здійснення теоретичної та практичної діяльності щодо розроблення проектів та впровадження в усіх сферах соціокультурної практики» [15].

У проектному навчанні проявляється раціональне сполучення теоретичних знань і практичних дій при вирішенні конкретної проблеми, використовується сукупність проблемних, дослідницьких, практичних методів роботи, за своєю сутністю завжди творчих [16].

2.3. Види навчальних проєктів

Одному з послідовників Дж. Дьюї — В. Х. Кілпатрику вдалося вдосконалити систему роботи над проєктами. В. Х. Кілпатрик дав таку класифікацію проєктів:

- створюваний (продуктивний) проєкт, пов'язаний з трудовою діяльністю — доглядом за рослинами і тваринами, підготовкою макета, конструкторською діяльністю тощо;
- споживчий (його метою є споживання у найширшому розумінні, включаючи розваги) — підготовка екскурсій, розробка і надання різних послуг (ремонт одягу, взуття, інформаційні послуги тощо), проєкти розв'язання проблем життєзабезпечення табору тощо;
- проєкт - розв'язання проблеми (науково-дослідницький проєкт);
- дослідження впливу умов догляду за рослинами на врожайність, фізико-математичні проєкти, технічні, проєкти розв'язання історичних або літературних проблем (які, як правило, поєднуються з дискусійними формами роботи) тощо;
- проєкт-вправа (проєкти навчання і тренування для оволодіння певними навичками).

Технологія навчальних проєктів залежить від цілей і задач навчання, отже, визначається кількома параметрами. Розрізняють такі види навчальних проєктів [33].

За домінуючою діяльністю:

- прикладні. Проєктами передбачається розробка та виготовлення виробу, наділеного суб'єктивною новизною. Мета таких проєктів — формувати систему інтелектуальних, загально трудових і спеціальних знань, умінь і навичок, втілену в кінцевий продукт. Ці проєкти мають чітко визначену структуру взаємодії учасників, кожен з яких виконує певну роль. Їх результат обов'язково втілюється в матеріальну форму, він зорієнтований на життєві потреби самих учасників, спрямований на впровадження в практику.

- рольові (ігрові). У проєктах засобами гри імітуються соціальні або ділові форми поведінки в схожих з реальними ситуаціями. Їх учасники виконують ролі, зумовлені характером та змістом проєктів. Метою цих проєктів є оформити навчальний процес у вигляді ігрової діяльності та зімітувати суспільні відносини. За формою рольові проєкти аналогічні до стимуляційної гри. Їх структура залишається несталюю до завершення роботи й залежить від діапазону реакцій учасників. Результати роботи намічаються на початку, проте повністю виявляються лише в самому кінці проєкту.

- інформаційні. Проєкти пов'язані зі збором інформації про певний об'єкт чи явище, аналізом та узагальненням фактів, ознайомленням з ними широкого загалу. Їх дидактичною метою є створення умов, за яких учні самостійно знаходять інформацію, необхідну для розв'язання пізнавальних

задач, отримують досвід роботи з різноманітними інформаційними джерелами – вербальними, друкованими, електронними, телекомунікаційними. Описані проекти більшою мірою задовольняють зміст предметів гуманітарного циклу. Продуктом проектної діяльності може бути атлас, альманах, стіннівка, електронна газета, репортаж, щоденник мандрівника, фотовиставка тощо.

- мистецькі (творчі). Домінуючим аспектом проектів є вільний і нетрадиційний підхід до виконання, оформлення та презентації результату. Такі проекти дають змогу максимально враховувати мистецькі інтереси учасників. Їх метою є ознайомити школярів з культурним надбанням людства; розкрити й розвивати творчий потенціал особистості; розвивати презентаційні уміння і навички (уміння триматися перед аудиторією, використовувати під час виступу засоби наочності, елементарні артистичні навички); виховувати естетичний мак. Зазвичай такі проекти не мають сталої структури діяльності учасників – вона намічається й розвивається залежно від жанру кінцевого результату та його представлення. Результат може бути оформлений у вигляді сценарію, статті, виставки, рекламного проспекту, літературного чи художнього твору тощо. Мистецькі проекти найчастіше використовуються в межах предметів естетичного циклу, в позаурочній та позакласній роботі.

- Дослідницько – пошукові. Діяльність учнів спрямовується на вирішення проблеми, результат якої заздалегідь невідомий. Педагогічна мета цих проектів – формувати навички пошукової діяльності та навчального дослідження; розвивати уміння і навички самостійної діяльності з навчальним матеріалом.

За предметно – змістовним наповненням:

- монопредметні. Провідна проблема проектів вирішується в межах одного навчального предмета, хоча для її розв’язання залучаються знання з інших галузей. Такі проекти вимагають чіткого формування мети, методичних завдань, а також визначення компетентностей. Яких у результаті мають набути учні.

- міжпредметні. Зміст проектів має інтегрований характер – він охоплює кілька навчальних предметів. Такі проекти вимагають злагодженої роботи творчих груп, чіткого визначення дослідницьких завдань. Проведення проміжних звітів.

- надпредметні (позапредметні). Проекти інтегрують знання з різних галузей, у тому числі з тих, які не вивчаються в початковій школі. До їх організації можуть долучатися спеціалісти різного фаху.

За характером координації:

- з безпосередньою координацією впроваджуються на початковій стадії ознайомлення учнів з проектом діяльності ; у ході всього проекту вчитель планує діяльність учнів, організовує виховання дослідження, допомагає знаходити необхідну інформацію, вчить опрацьовувати її, стежить за дотриманням визначених термінів виховання проекту, спільно з учнями

організовує презентацію результатів, бере безпосередню участь в оцінюванні проєктної діяльності.

- з прихованою координацією – застосовується за умови наявності в учнів певного досвіду проєктної діяльності; учитель виконує роль рівноправного учасника: більшу активність виявляє на початковому етапі проєктування, а далі – консультує.

За характером контактів:

- ✓ серед дітей однієї вікової групи – найчастіше до складу учасників таких проєктів входять учні одного класу.

- ✓ Серед дітей різновікової групи – мають статус загальношкільних, районних, міських, регіональних або міжпредметних.

За кількістю учасників:

- індивідуальні. Проєкт виконується одним учнем. Учитель допомагає скласти план діяльності, проводить індивідуальні консультації. Тему та проблему проєкту формулює сам учень, і вона залежить від його інтересів та можливостей.

- парні. Проєкт виконують двоє учнів. Вони складають спільний план дій; визначають форму представлення результату; добирають творчу назву свого проєкту; беруть активну участь в організації публічного захисту проєкту.

- групові.

Кількість учасників визначається на етапі планування; вона залежить від загальної теми, провідної проблеми, а також від бажання учасників об'єднуватись за інтересами (чи особистими симпатіями). Робота в групі полягає в тому, щоб у процесі розробки навчального проєкту учасники обмінювались власним досвідом, радились один з одним, вчилися знаходити спільні рішення. Учитель узгоджує діяльність груп учасників, гнучко підпорядковує її спільній темі; проводить індивідуальні консультації, за потреби – надає допомогу [17].

За тривалістю:

- короткотривалі – від двох до шести годин (або уроків);
- середньої тривалості – від тижня до місяця;
- довготривалі – від одного до кількох місяців.

В основу роботи над навчальним проєктом покладено взаємодію суб'єктів, яка полягає у спільній праці, пізнанні, спілкуванні. Учень є активним учасником проєктної діяльності. Він визначає мету, відкриває нові знання, обирає шляхи розв'язання проблеми, експериментує, несе відповідність за свою роботу. Учитель – партнер учня в цій діяльності. Він допомагає визначити мету, розкриває можливі форми роботи, рекомендує джерела отримання інформації, сприяє прогнозуванню результатів, допомагає оцінити роботу, створює сприятливі умови для активності учня. Такий підхід дає змогу уникнути авторитарного впливу на особистість дитини, встановлює та підтримує взаємні зв'язки суб'єктів у спільній діяльності, результатом якої є вияви активності, формування суспільно значущих потреб і зростання мотивації.

З точки зору педагогіки, у проєктній діяльності вищу вартість має не сам продукт, а власне досвід проєктування.

Метод проєктів може здійснюватися через ігрові проєкти; дискусії; творчі студентські доробки (складання історичних задач, загадок, нестандартних запитань, віршів, інтерв'ю, тощо); логічні вправи, асоціативне конструювання; пошуково-дослідницькі проєкти (аналіз наукових джерел, додаткової інформації, ілюстративного матеріалу, написання дослідницьких робіт); ілюстративне проєктування (карикатури, малюнки, тощо) [16].

2.4. Етапи роботи над навчальним проєктом, особливості методики

При запровадженні в дистанційний навчальний процес методу проєктів багато важить саме підготовчий етап.

На початку навчального року, аналізуючи можливості навчального матеріалу щодо використання проєктної технології, потрібно створити банк тем різної ступені складності, продумати, на яких уроках доцільно використовувати цей метод, наскільки складні завдання давати різним класам, які завдання можуть зацікавити дітей. У тематиці проєктних завдань необхідно врахувати індивідуальні особливості пізнавальної діяльності студентів [16].

Обираючи тему проєкту, учителю варто орієнтуватися на такі критерії:

- чи дійсно захопить учнів запропонований проєкт;
- чи піддаватиметься він успішній реалізації з їхнього боку;
- чи буде мати практичний, особистісно чи соціально значущий результат;
- чи зумовить виконаний проєкт у процесі його реалізації подальшу серію проєктів.

Робота над навчальним проєктом організовується за такими етапами:

I етап. Постановки мети – усвідомлення учнями конкретної задачі (організація проєкту).

Метою першого етапу роботи над навчальним проєктом є засвоєння фактів або опис явища, яке буде досліджуватись. Провідним психологічним механізмом виступатиме асоціація. А домінуючими видами діяльності – сприйняття, осмислення та запам'ятовування. Відповідними методами при цьому будуть розповідь, репродуктивна бесіда, демонстрування, ілюстрація та ін. Вони активізують психічні процеси учня, сприяють первинному сприйняттю змісту роботи.

II етап. Планування роботи – вибір раціонального способу дії (планування проєкту).

Метою другого етапу – планування роботи – є створення навчального середовища, сприятливого для природного виникнення в учнів бажання брати участь у проєктній діяльності, усвідомлення її задач, передбачення результатів. Психологічними механізмами при цьому є механізми творчої діяльності (передбачення, прогнозування, висування припущення, перебирання альтернатив, уявне моделювання, інтуїтивне обґрунтування тощо.) Засобами такої діяльності стануть методи стимулювання і мотивації навчання, а саме: навчальна дискусія, створення проблемної ситуації, «коло ідей», «мозковий штурм», метод висування і перевірки припущення, навчальне заохочення та ін.

III етап. Виконання – реалізація діяльності, яка супроводжується поточним контролем і перебудовою за необхідності.

Метою третього етапу роботи над навчальним проектом є відтворення певного способу діяльності в процесі розв'язання сформованих задач. Провідним психологічним механізмом є механізм продуктивної діяльності, а домінуючою групою методів – методи застосування прийомів діяльності. До них належить частковопошуковий метод, дослідницький, навчальний експеримент, аналіз нової інформації, порівняння фактів, навчальне моделювання та конструювання, комбінування способів розв'язання проблеми, ділова гра, взаємонавчання тощо. Їх головною функцією є підготовки та розробка необхідних ресурсів для проведення індивідуальної чи групової роботи; організація активної пошукової (дослідницької) та продуктивної діяльності учнів у нових умовах; створення розвивального освітнього середовища, яке ініціюватиме творчий процес у всіх учасників навчальної ситуації.

На цьому етапі ініціатива переходить до учнів. Це зумовлено тим, що виконання певних завдань за прямою вказівкою вчителя може не відповідати нахилам та бажанням дітей.

IV етап. Перевірка результатів, виправлення помилок, зіставлення отриманих результатів із запланованими, підбиття підсумків роботи та її оцінювання (підсумок проекту).

Метою завершального етапу роботи над навчальним процесом є оцінювання діяльності учасників. Провідним психологічним механізмом діяльності – рефлексією – визначається відповідна група методів контролю за результатом і самоконтролю. Перший з них передбачає підсумкові дії. Не заперечуючи самостійне значення цього методу, зауважимо, що діяльність залишається незавершеною, якщо далі не йде оцінка й самооцінка, що особливо важливо в проєктній діяльності.

Долучаючись до проєктної діяльності, її учасники набувають знань, які за дидактичним значенням виходять за межі окремого навчального предмета, а за своїх особистісним сенсом – за межі звичного шкільного середовища, пов'язуючи учнів з реальними соціальними проблемами.

Педагогічна цінність підсумкового етапу полягає не у виявленні якості виконаного продукту, а в ході самої діяльності. Учителя передусім цікавить, як працювали діти, як змогли реалізувати свої можливості, якою мірою виявили свою самостійність, яких нових знань і вмінь набули. Для учнів цей етап пов'язаний із демонструванням зростання своєї компетентності.

РОЗДІЛ 3.

ГРУПОВА РОБОТА ТА МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

3.1. Групова робота та метод проєктів як ефективні засоби формування компетентностей

Нова українська школа пропагує серед інших розвиток

- ініціативності й підприємливості: уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Вміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо.
- соціальної та громадянської компетентності. Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття [20].

Саме ці компетентності формує групова робота та метод проєктів. Чому саме це стало актуальним у наш час?

Робота в гурті раніше була не забаганкою, а необхідністю. Ще 150 років тому не можна було виконати важку роботу самотужки. Існувало чимало прислів'їв: гуртом і батька легше бити; у пригоді признавай приятеля; один в полі не воїн; громада – великий чоловік; один кіл плота не держить; одна квітка не робить вінка; одним пальцем і голки не вдержиш; однією рукою в долоні не заплещеш; де дружно, там і хлібно; дружний табун і вовків не боїться; дружній череді і вовк не страшний; дружні сороки і орла заклюють; біля сухого дерева й сире горить; в купі і беззубий собака гавкає; як роблять у купі – не болить у пупі; в гурті і комар сила; в гурті – то й смерть не страшна; в гурті робити – як з гори бігти; гуртом і чорта поборем; гурту і вовк не страшний; добре там живеться, де гуртом сіється і жнеться; громада – це рада, що рішила, так і буде; з громади по крихті- голодному пиріг; отаманом громада кріпка; хто красно говорить – громаду на гачок ловить; собором і чорта поборем; згода будує, а незгода руйнує; де згода панує, там і горе танцює; біда, коли один в бороні, а десять в стороні; усі за одного, один за всіх. Величезна кількість прислів'їв на цю тему доводить, що раніше люди жили згуртовано, більше спілкувались, уміли разом вирішувати проблеми.

Минули роки – техніка замінила людину у важкій роботі, зникла необхідність об'єднуватись. Саме тому з'явилося прислів'я: моя хата скраю –

нічого не знаю. І це, мабуть, найбільша проблема українського суспільства у XXI столітті. Як її подолати? Як повернути в суспільство уміння гуртуватись навколо якоїсь проблеми чи проєкту? Як не дивно, нам у цьому допомогла війна. А щоб після закінчення війни не зникла ця згуртованість і уміння консолідувати зусилля, треба прищеплювати ці вміння в школі за допомогою групової роботи та методу проєктів.

В умовах дистанційного навчання діти опинились сам на сам зі своїми проблемами, у такий період важко здобувати знання, ще важче розвивати соціальну та комунікаційну компетентність. Під час очного навчання учні мали змогу спілкуватись у позаурочний час, вирішувати разом актуальні питання. Дистанційне навчання в найгіршому його вияві перетворило навчання на читання підручника та виконання вправ з нього. Учителі, що частіше бачать перед собою чорні екрани, іноді – зображення дітей, дуже рідко – відео, не можуть вчасно відреагувати на дитячі емоції, прочитати обличчя своїх учнів. Багато хто з дітей не наважується вмикати камеру, боїться висловлюватись, бо розуміє, що там, за екранами є не лише однокласники, а й їх батьки, друзі, знайомі.

Мало хто має рішучість висловити свою думку. Робота в групах створює певну камерність, діти почувають себе краще серед 2-6 учасників, ніж перед усім класом.

Проявити себе перед усім класом важче, ніж перед обмеженою аудиторією. Саме тому робота в групах може бути ефективнішою за роботу з цілим класом. Дітям легше завоювати авторитет серед 2-6 учнів, потренуватись у висловлюванні своєї позиції, приміряти на себе певну соціальну роль, тобто розвивати соціальну компетентність.

Цінність групової роботи в сучасному суспільстві надзвичайна. І роль учителя у вихованні нації надзвичайна. Необхідно навчити дітей покладатись на колектив, брати активну участь у роботі, а когось навчити бути лідером. Саме групова робота дає змогу виділити учнів, що здатні виконувати керівну роль у колективі та навчити їх бути ефективними лідерами. Саме під час такої діяльності ці діти можуть набути навичок керування, бо проєктні роботи дають змогу випробувати на собі цю роль, ствердити дітей у думці, що бути керівником – це не лише привілеї, а й тяжкий вантаж невдач та невдоволень. Кожен з лідерів має пройти помилки, набути навички і вдосконалити свій стиль керування. Саме в середній школі варто прищеплювати вміння керувати командою, розподіляти справедливо роботу та оцінки за неї, відповідати за якість.

Анкетування, проведене серед учнів 8 класів, показало, що більше 60% учнів найважливішим досягненням у шкільному навчанні визнали набуття вміння відстоювати свою позицію та вміння говорити. Безперечно, учні 5 класів, обрали б інші пріоритети. Але учні 8 класів уже більш самостійні у своїх судженнях, можуть дискутувати, добирати аргументи, чітко усвідомлюють, що головна мета навчання – не оцінки, а вміння, які можна застосувати у дорослому житті.

3.2. Особливості впровадження методу проєктів як групової роботи в дистанційній формі навчання

Дистанційна форма навчання внесла свої корективи в освіту та освітні технології. У перший рік такої роботи діти усвідомлювали свою невідповідальність і зазначали, що є багато можливостей виконати завдання, не витрачаючи багато зусиль, але і не отримуючи знань та умінь. Учні знайшли можливості списувати навіть відповіді на тестові завдання. Учителі не можуть відставати, тому у відповідь шукають такі форми та методи роботи, які б сприяли розвитку творчих здібностей, а не переводили навчання в списування вправ з ГДЗ, сайтів, підручників або в інших учнів.

Багато хто відзначає недоліки дистанційного навчання: це і кількість часу, витрачена на якісну підготовку до уроку, і відсутність активного спілкування, і відсутність зорового контакту, емоційного піднесення, низькі результати навчання, залежність від техніки та обставин, академічна недоброчесність учнів у виконанні письмових робіт, відсутність контролю з боку батьків, винахідливість дітей, які можуть мати «перебої з Інтернетом», «непрацюючий мікрофон чи камеру». «Дистанційне навчання — це катастрофа, як для учнів, так і для вчителів», – пишуть батьки у відгуках.

Але дистанційне навчання може бути і перевагою для проведення деяких видів робіт, наприклад, для впровадження методу проєктів.

Концепція «Нова українська школа» зазначає, що необхідно ставити в пріоритет розвиток ключових компетентностей. Ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя. На головне місце виходять спілкування державною мовою, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентність. У вчителя виникає питання: як на уроках мови та літератури перейти від вивчення орфографії та пунктуації до формування цих ключових компетентностей?

Тобто учителям треба так перебудувати уроки, аби діти вчилися говорити, спілкуватись, узгоджувати дії, дискутувати, слухати, відстоювати думку, а не просто правильно вставляти букви, робити фонетичний розбір слів, знати відмінність між омонімами та паронімами. Якнайповніше реалізувати компетентності при навчанні онлайн може допомогти групова робота та метод проєктів.

Упродовж багатьох десятиліть використання підручників було традиційним методом навчання, однак поява та впровадження методів оцінки ефективності навчання виявили, що більшість учнів не засвоюють зміст курсу до очікуваного рівня. Сучасні умови суспільного розвитку дедалі більше вимагають активного впровадження інноваційних технологій викладання та навчання, переосмислення усталених систем, прийомів та методів.

Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Більшість з цих задач може вирішити проектне навчання.

Проектне навчання дедалі більше набирає обертів, оскільки є дуже ефективним і актуальним підходом до викладання та навчання. Після його успішного впровадження в учнів покращується мотивація до навчання та підвищується рівень досягнень. Також така форма роботи допомагає реалізувати частково програму ранньої профорієнтації учнів, аби в майбутньому випускники свідомо обирали професію і навчальний заклад.

Оскільки навчання – це соціальна активність, яка відбувається в межах учнівських груп, культури та минулого досвіду, через проектне навчання діти мають можливість використовувати не лише знання з навчальних дисциплін, а й вчитися вести перемовини, ухвалювати спільні рішення, нести відповідальність відповідно до ролі в навчальній команді й разом оцінювати результати своєї діяльності.

Це також дає можливість учителям побачити учнів у новому світлі, допомагати їм розвивати вроджені здібності в новий спосіб, що не вдається часом у традиційній системі уроку. Крім того, часто проектне навчання реалізується через міждисциплінарні зв'язки, що виходять за межі програми одного конкретного предмету. Це значно розширює можливості вчителя і сприяє креативності, а учні часто мають завдання, у процесі вирішення яких отримують практичні навички, не передбачені в теоретичній частині навчального процесу [19].

На уроках мови та літератури при вивченні творів часто мова заходить про лідерів, їх якості, повагу до них. Варто зазначити, що діти в середніх класах хочуть бути лідерами, бо вважають, що такі люди мають авторитет, можуть наказувати іншим. Але багато хто, задумуючись, що лідер несе відповідальність і за невдачі, має вирішувати конфлікти, оцінювати роботу та розподіляти винагороду, розуміє, що це надто важко. І тому мало хто хоче бути лідером у старших класах, коли приходить усвідомлення відповідальності. Лідер має бути мудрим. Звідкіля ж візьметься така мудрість, якщо на уроках мови та літератури ми оспівуємо якості лідерів, але не навчаємо, як ними стати. Чи можливо навчити тому, як стати лідером на уроках мови та літератури? Безперечно, так. Саме таку задачу і вирішує проектна робота.

При очному навчанні група дітей та вчитель при організації групової роботи чи впровадженні методу проектів має врахувати багато нюансів, подолати перешкоди, узгодити час роботи. А оскільки більшість учнів, крім

школи, займається додатково в гуртках чи з репетиторами, виникає проблема, коли діти не можуть домовитись про спільно проведений час після уроків.

При дистанційній формі навчання цю проблему значно легше вирішити. Група може зібратись дистанційно завдяки застосуванню програм, що стали вже буденними для нас. Діти навчаються спілкуватись, узгоджувати час, тему, засоби, можуть онлайн допомагати одне одному, консультувати. Безперечно, це дуже необхідні елементи колективної роботи.

Найголовнішим очікуваним результатом колективної творчої роботи є не стільки кінцевий результат, скільки набуття вміння комунікувати, виховування лідерів, навчання співпраці, вияв ініціативи.

Саме для колективної проєктної діяльності дистанційна форма має переваги за умови використання певних інструментів: сесійних кімнат конференції Zoom, Google Класу, Jamboard.

Групова робота під час очного навчання в школі зазвичай потребує переставляння парт. Дистанційне навчання у цьому питанні більш зручне. Можна організувати таку роботу, використовувати сесійні зали Zoom або Google Meet.

Дуже цікавою та потрібною функцією в конференції Zoom є можливість писати на екрані як учителю, так і дітям. Учні бачать позначки вчителя при поясненні на екрані, де демонструється підручник або презентація, картинка чи текст. Діти на прохання вчителя можуть і самі робити позначки на екрані: вставляти букви, розставляти розділові знаки, групувати елементи, викреслювати зайве тощо. Дітям, особливо в 5 класі, дуже подобається писати на екрані чи щось малювати. Учні перетворюються із слухачів на учасників із застосуванням цієї можливості, їх зацікавлення зростає, діти змушені бути не пасивними слухачами, а активними учасниками. Можна використати можливість писати на екрані як гру, хто більше, швидше знайде прикладів, помилок, синонімів та підкреслить або виділить їх будь-якими позначками. При цьому учитель бачить прізвища дітей, які ці позначки залишають. Цікаво та ефективно можна організувати одночасну роботу різних учнів на екрані, коли декілька дітей мовчки на екрані вставляють букви, розділові знаки, розбирають за будовою слова тощо, а інші в цей же час фронтально працюють з учителем. Такий вид роботи робить урок активним, насиченим та емоційним.

Нерідко, згадуючи успіхи дітей у школі, ми з прикрістю дізнаємось, що вони не досягли вагомих результатів, не змогли проявити себе в житті. Застосування групової роботи та методу проєктів дає дітям можливість зануритись у доросле життя в школі, при звичаїтись до різних характерів однокласників, знайти підходи, випробувати на собі різні ролі. Під час проєктної групової діяльності в учнів формуються важливі компетентності, тобто діти готуються до реальних викликів дорослого життя.

3.3. Етапи групової роботи над проектами, особливості їх організації в дистанційному форматі

I етап. Планування

Цей етап більшою мірою залежить від намірів учителя, мети, яку він переслідує, плануючи групову роботу. Саме учитель є ініціатором, тому він має продумати, як застосувати цей метод на уроці, на якому етапі це буде ефективно. Саме учитель має підготувати матеріал для групової роботи, продумати, як зацікавити дітей, надати зразки готових робіт та право вибору способів вирішення. Якщо вчитель усвідомлює важливість та необхідність групової роботи, він має зацікавити дітей, пояснити їм, для чого це необхідно, що діти отримають, як зміняться. Надважливе значення мають питання, що виносяться на обговорення та опрацювання групи. Учитель-організатор має продумати теми так, щоб вони були сучасні, актуальні, відповідали віку дітей, а їх обговорення було цікаве для них. Варто сформулювати банк ідей, тем для обговорення, аби учні могли обрати ту, що цікавить їх.

II етап. Організаційний

Саме для групової проектної діяльності дистанційна форма має переваги за умови використання певних інструментів, а саме: сесійних кімнат конференції Zoom.

Zoom— сервіс для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей, що підходить для індивідуальних та групових занять. Користувачі можуть використовувати додаток як на комп'ютері, так і на планшеті чи смартфоні. До відеоконференції може підключитися будь-який користувач за посиланням або ідентифікатором конференції.

Діти ще до переходу в сесійні кімнати мають запропонувати та узгодити певні демократичні правила роботи в групах. Варто записати їх та обговорити. Зі старшими можна подискутувати про доречність тих чи інших правил або про уникання зверхнього спілкування чи нав'язування власної позиції без аргументування. Після того як правила роботи групи, стиль спілкування в ній та система оцінювання засвоєні школярами, можна переходити до оголошення теми групової роботи. Учитель зазначає одну або декілька тем, демонструє приклади проектів.

Спочатку учитель може зазначити, хто виконуватиме організаційну та керівну роль у групі, пізніше це можуть робити самі учасники. За такої умови керівник набуває певного авторитету, заробляє повагу однокласників. У нього виробляється свій стиль керування.

Організатор-лідер має

- перед початком роботи переконатись, що правильно розуміє інструкції вчителя, або попросити сформулювати завдання ще раз, пояснити деякі моменти, уточнити умови;

- запропонувати певний спосіб виконання проекту (група обговорює його і може змінити);

- розподілити справедливо обов'язки членів групи;
- стежити за тим, щоб група не відходила від обговорення поставленого питання;
- стежити за тим, щоб працювали всі, а не хтось один, заохочуючи до активної роботи пасивних учнів;
- контролює дотримання часу, відведеного на роботу.

Зазвичай багато хто з дітей не дуже охоче береться за творчу роботу: хтось не має творчих нахилів, хтось не вміє використовувати потрібні програми, дехто не вміє обрати матеріал, відсортувати його. Керівник має підбадьорювати учасників, надавати допомогу та розділяти відповідальність з кожним.

Безперечно, лідерів не можна виховати лише на словах, не достатньо читати тексти про лідерство з порадами та цитатами, треба залучити дітей до діяльності, де лідерство стане необхідністю. Але не варто нехтувати і словом. Слід заохочувати групу дітей дібрати собі символ, девіз, герб тощо. Таке завдання на першому етапі може їх об'єднати. Що треба, аби виховати лідера, використовуючи можливості уроків української мови та літератури? Безперечно, треба врахувати, що проєктна діяльність не може бути без труднощів. Саме ці труднощі, а точніше їх подолання робить з учня лідера. Дистанційна форма навчання відкриває широкі можливості в цьому.

III етап. Поділ на групи

Відкриття сесійних кімнат в конференції Zoom дає можливість під час уроку ділити присутніх учнів на команди або випадково, або за бажанням учителя.

Учні за допомогою сесійних залів діляться на групи від 2 до 50 осіб залежно від кількості учасників проєкту та задач, що перед ними ставить учитель. Дітей можна призначати автоматично (тобто учитель задає кількість груп, а програма розподіляє дітей випадково, при цьому кількість дітей у групах приблизно однакова) або вручну, коли вчитель, спираючись на свій досвід та індивідуальні особливості дітей, розподіляє учасників на групи, або можна дозволити дітям обирати зал самим. У всіх варіантах групування є свої позитивні та негативні боки. Випадкове групування може виявити прихованого лідера, який раніше себе ніяк не проявляв на уроці. Не обов'язково це має бути учень з оцінками високого рівня. Головне – вчасно підтримати такого лідера, укріпити його авторитет привселюдною похвалою. Дуже часто учні з оцінками високого рівня не хочуть брати на себе відповідальність і керувати роботою групи, бо вони розуміють, що можуть справитись з роботою самі не гірше, ніж ціла група, слабші учні для них – баласт, який заважатиме у вирішенні проблеми.

IV етап. Організація роботи груп у сесійних кімнатах

Дистанційний формат навчання полегшив і прискорив цей етап, оскільки не потрібно фізично міняти місце роботи. Діти можуть домовитись, як їм краще узгоджувати дії. Дуже зручно для цього використовувати простір сесійних кімнат Zoom. Після відкриття таких кімнат учителем діти переходять

за запрошенням в окремі віртуальні простори та можуть працювати, сперечатись, домовлятись, планувати роботу без нагляду вчителя. При цьому діти можуть запросити допомогу дорослого, який приєднується до групи та підказує варіанти вирішення проблеми.

На початку роботи в групах цей етап займатиме в учнів забагато часу, бо буде новим для дітей, згодом вони навчаться швидко і організовано узгоджувати свої дії. Діти в межах своєї групи можуть виконувати спільну роботу, демонструючи свій екран, учитель та інші групи цей процес не спостерігають. Учитель має змогу приєднатись до кожної групи окремо, аби обговорити проблеми чи питання, що виникли, дати пораду, допомогти. Завдання цього етапу – спланувати роботу, розподілити обов'язки.

Учитель може давати інструкції, нагадувати загальні правила відразу в усіх групах, не заходячи в ці кімнати, за допомогою голосових повідомлень, що відтворюються в усіх групах водночас. Діти відчують свою самостійність і відповідальність, тому розуміють, що їм самим доведеться шукати вихід, планувати роботу. Якщо щось не виходить, саме керівник бере на себе повноваження і сміливість звернутись по допомогу чи консультацію.

На початку роботи слід переконатись, що групи правильно зрозуміли завдання. Це обов'язковий елемент початку спільної роботи. Пізніше, коли діти засвоять норми й правила співпраці, педагог, спостерігаючи за роботою груп, лише перевіряє, чи зрозуміли учні задачу, чи правильно її сформулювали.

Спочатку дорослий допомагає організувати роботу групи:

- обговорює з дітьми способи розподілу обов'язків, дотримання норм співпраці;
- задає або конструює разом із учнями позитивні зразки;
- навчає фіксувати результати роботи чітко й охайно.

Надалі міра допомоги групі зменшується, учитель «втручається» у роботу групи за колективним проханням, у якому школярі мають точно сформулювати проблему.

У етап. Виконання роботи групою. Робота над проектом

Виконання проекту чи групової роботи може відбуватись за допомогою Jamboard, якщо завдання короткострокове, тобто не вимагає тривалого пошуку додаткової інформації, відбору та систематизації, застосування інших програм, або Google Клас, якщо проект передбачає добір інформації чи її обробку, створення продукту за допомогою інших додатків.

Діти на попередньому етапі домовляються, як їм буде зручніше працювати. Це може бути одночасна робота онлайн або робота в зручний для кожного час, з використанням можливостей одночасної роботи в Google Класі.

Платформа Google Classroom — це сервіс, що дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Учитель має змогу проводити тестування, контролювати, систематизувати матеріал, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання вправ, коментувати й організовувати ефективне спілкування з учнями в режимі

реального часу. Основним елементом Google Classroom є групи. Завдяки сервісу учні та вчитель мають змогу вести онлайн-бесіди в режимі реального часу з комп'ютера або мобільного пристрою, учасники команди можуть демонструвати свої екрани і працювати разом над завданнями.

Google Клас зручно застосовувати на етапі реалізації проєктів. Учитель створює на сторінці класу проєкт, прописує основні вимоги до нього, створює порожню презентацію для кожної окремої групи. Діти, розподіливши обов'язки, можуть одночасно працювати з презентацією кожен зі свого телефона чи комп'ютера. Керівникові групи (обраному учнями) варто контролювати роботу кожного і переглядати готовий проєкт, аби уникнути ситуації, коли кожен з членів групи виконав частину роботи, але цілісної картини не вийшло.

Лідер слідкує, чи всі правильно зрозуміли своє завдання, якщо необхідно, втручається в роботу, підказує, допомагає. Керівник стежить, аби кожен не просто виконав роботу, але й ознайомився із загальним результатом групи, зміг представити роботу перед класом, аби кінцевий результат мав єдиний стиль оформлення, а не справляв враження клаптикової ковдри, коли немає єдиної системи, стилю. Робота в групах починається від найпростішого: систематизації готового матеріалу, створеного учителем, створення таблиць, прикладів – до створення більш складних проєктів: презентацій, аудіозаписів, відеофільмів, малюнків, плакатів тощо.

VI етап. Представлення результатів роботи групи. Презентація

Після завершення роботи над проєктом діти мають підготуватись до його презентації. Представлення готової роботи має надважливе значення. Учні мають готуватись до цього поступово. Групи виставляють свої роботи в гугл-класі, де їх можуть побачити та оцінити інші. Сама презентація, кульмінація роботи, має відбуватись онлайн перед усім класом.

Для початку представляти результати має найактивніший учень (часто керівник). Пізніше ця роль передається іншим учасникам. Обраний серед учасників учень представляє роботу, супроводжує демонстрацію коментарями, відповідає на питання, уточнює сумнівні моменти. Здорова конкуренція змушує дітей вдосконалюватись, ставати кращими, наслідувати кращі зразки, вигадувати свої підходи, бути оригінальними.

Лідер та інші члени команди можуть і мають допомагати в складних питаннях. Саме спільна відповідальність має згуртувати групу. Роль вчителя – не знецінити роботу, а виокремити те, що вийшло добре, підказати, як можна вдосконалити слабкі місця.

VII етап. Підбиття підсумків роботи (рефлексія)

Підсумки варто підбивати по двох напрямках: як група організувала спільне обговорення та роботу і які змістовні висновки зробила. Після завершення групового обговорення вчитель з'ясовує в дітей, як їм працювалось у групі, чи виконані поставлені завдання, хто був найактивніший, чи задоволені учасники своїм керівником. Учасники групи із задоволення хвалять керівника, якщо він на це заслуговує, а це підвищує його авторитет і

впевненість у собі. Інші групи прагнуть повторити найкращий досвід, намагаються не відстати. Такий позитивний приклад та змагальний настрій не дає дітям відсидітись і не показати результат, який би їх задовольнив.

Для обговорення взаємодії в групі та її ефективності варто запропонувати дітям оцінити за певними критеріями, як вони організувалися. Це можна зробити в усній та письмовій формі або за допомогою тестової форми.

Найважливіше в груповій роботі – загальний результат команди, а не окремі досягнення. Гарний результат сприймається кожним її членом як власний, це викликає бажання брати участь у роботі в тих, хто зазвичай відмовчується та відсиджується.

Якщо в команді не визначається лідер, то учні діють хаотично, врешті виконують завдання, але на це їм потрібно більше часу. Команда може працювати над одними і тими ж завданнями, а не розподіляти їх між усіма. Треба акцентувати увагу на тому, що колективна робота завжди легша та ефективніша від індивідуальної.

Для формування справжньої команди потрібен час та значні зусилля.

Безперечно, ефективність спільної роботи пов'язана з вмотивованістю учнів. Діти мають відчувати потребу працювати разом, побачити сенс в об'єднанні зусиль.

VIII етап. Оцінювання

Багато питань виникає і з оцінюванням учнів. З одного боку, група краще знає, хто і скільки зробив для спільного проекту, тому найбільш аргументовано розподілить бали. З іншого боку, учневі-керівнику буває важко виставити справедливу оцінку (він соромиться виставити нижчу оцінку, ніж хоче учасник, бо боїться образити); можуть вплинути на оцінювання і дружні стосунки з окремими членами групи. Через несправедливі (з їх точки зору) оцінки діти сперечаються, сваряться. Варто виставляти оцінки не в 12-бальній системі, а, наприклад, у 100-бальній, що не асоціюється повністю в уяві дітей з оцінкою в журналі. До виставлення оцінок варто обговорити критерії оцінювання серед учасників групи. Оцінки можна виставляти і шляхом таємного середнього оцінювання через форми Google, коли діти виставлять оцінки кожному члену групи на свій розсуд, а учитель вираховує середню оцінку кожного.

Аби унеможливити образи з боку членів групи, необхідно чітко обговорити критерії оцінювання, чіткі терміни виконання роботи, її якість та вигляд ще на етапі планування. Лідер має усвідомлювати, що не можна роздавати завдання, не враховуючи технічні та розумові можливості кожного учасника та життєві обставини. Безперечно, це завдання важке не лише для учнів середніх та старших класів, а й для керівників. Але хіба варто абсолютно спрощувати умови роботи, якщо задача навчання — не лише вивчити окрему тему, а й підготувати до реального життя. Тому дітей все-таки варто занурювати поступово в усі труднощі організації. У такій роботі поєднуються знання з багатьох галузей, задіюються міжпредметні зв'язки, діти вчаться вільно спілкуватись державною мовою, реагувати мовними засобами на

повний спектр соціальних явищ, усвідомлюють роль ефективного спілкування, вчать вирішувати проблеми та планувати роботу, вдосконалюють знання сучасних технологій та застосовують їх на практиці, вдосконалюють уміння спостерігати, збирати дані, аналізувати їх. Розвивається алгоритмічність мислення, виробляються навички безпечної роботи в Інтернеті, розуміння етики роботи з інформацією.

Гарний керівник має відчувати свою відповідальність за спільну роботу, опанувати вміння заохочувати, стимулювати активну та ефективну роботу. Де, як не в школі, варто почати працювати над вихованням справжнього лідера, якщо ми хочемо в майбутньому отримати якісно нове покоління, де молодь буде активною, усвідомленою, творчою, працьовитою.

Великою помилкою є і ситуація, коли керівник бере на себе більшу частину роботи або виконує роботу за того, хто не хоче працювати. Іноді лідер вважає, що вкладає недостатньо сил у проєкт, якщо не бере участі в його реалізації, тому намагається взяти на себе більшу частину роботи. Працювати за принципом: хочеш зробити добре – зроби це сам – не ефективно. Сенс роботи в команді – навчитись узгоджувати дії, шукати разом вихід з проблемних ситуацій, шукати баланс між бажаним і можливим. Лідер – не той, хто може виконати всю роботу сам, і не той, хто виконує більшу частину роботи за інших. Лідер той, хто може змусити інших працювати більше, ніж вони планували, шукати можливості вдосконалювати себе і проєкт, вчитись новому, витратити час задля спільної мети.

При застосуванні цього методу можуть виникати конфлікти через непорозуміння. Наприклад, учні не могли однозначно обрати лідера або обрали того, хто не хоче ним бути, або лідер не знає, з чого почати, як організувати роботу. Але і в реальному житті виникають подібні труднощі, тому треба вчитися їх вирішувати, а не замовчувати.

Саме метод проєктів дає можливість у повній мірі розвивати наскрізні уміння:

- читати з розумінням,
- висловлювати власну думку усно і письмово,
- критично та системно мислити,
- діяти творчо,
- виявляти ініціативність,
- здатність логічно обґрунтувати позицію,
- конструктивно керувати емоціями,
- оцінювати ризики,
- приймати рішення,
- розв'язувати проблеми.

Саме тому використання методу проєктів може стати найефективнішою технологією сучасного навчання.

Якщо б проєкт перетворився на черговий письмовий твір, есе, він міг би виявити творчі здібності окремої людини, інші ж скептично поставились би до досягнень окремої особистості. Якщо проєкт перетворюється на колективний

і вдається, то стає предметом гордості усієї групи. Найцінніше, що виявляє та розвиває подібна діяльність – це вміння бути лідером, працювати в команді, узгоджувати дії. Лідером не народжуються, лідером стають. А ефективні інструменти для виховання лідерів – групова робота та метод проєктів.

Варто зазначити і труднощі, що виникають під час впровадження методу проєктів у дистанційній формі роботи: різні технічні можливості дітей. Одні діти працюють з комп'ютерів, без лімітованого інтернету, тому їх діяльність обмежена бажанням і часом. Інші працюють на уроці з телефонів з обмеженим трафіком Інтернету. Телефон не дає повною мірою на рівні з іншими працювати над проєктами. Безперечно, труднощі виникають. Це ускладнює роботу вчителя, якщо він бере на себе розподіл обов'язків між учнями, або учня-керівника. Варто це віддати на розсуд групи. Саме в колективі, спілкуючись, діти мають домовитись, яким чином можна використати можливості учасника з мінімальним використанням техніки. Можна запропонувати, наприклад, намалювати заставку для проєкту, сфотографувати якісь доступні об'єкти, озвучити інформацію, шукати матеріали в бібліотеці, скласти план роботи тощо.

3.4. Переваги та недоліки групової роботи та методу проєктів у дистанційному форматі

Групова робота та проєктна діяльність як метод навчання учнів на онлайн-уроках української мови та літератури має свої переваги та недоліки. Серед переваг можна зазначити:

- значно вищу активність на уроці, бо в невеликій групі працювати значно психологічно комфортніше, ніж серед цілого класу;
- більшу зацікавленість учнів завданням, оскільки мова йде не лише про оцінку, а й про сприйняття особистості в цій групі;
- кращу результативність, оскільки працювати доводиться не лише на оцінку, а й на власний престиж;
- більшу виховну значимість такої роботи на уроках мови та літератури, згуртування колективу, формування соціальної компетентності;
- включення в роботу учнів, що зазвичай намагаються відмовчуватись, але в груповій роботі намагаються не підвести команду;
- діти не відчують самотності, оскільки залучені як частина цілого до спільної роботи;
- краще емоційне наповнення уроків, бо замість слухання учителя, що вже через декілька хвилин здається нудним, можна обговорювати, сперечатись, відстоювати власну думку;
- дітям легше об'єднатись у невеликі групи задля вирішення спільної мети, бо треба врахувати менше різноманітних умов та обмежень;
- діти позитивніше ставляться до завдання, з більшою охотою беруться за виконання частини роботи, покладеної на них, оскільки відповідальність розділена на всіх учасників;
- робота гуртом викликає більше позитивних емоцій, ніж одиночна;
- розширення технічного світогляду – діти підказують можливості певних програм, додатків, їх обмеження, відкривають для себе нові розширення, встановлюють потрібні для роботи програми, вчать з ними працювати, а це розширює їх можливості не лише на уроках мови та літератури, а й у суспільстві взагалі, сприяє усвідомленому вибору професії, якщо вона буде пов'язана з людьми та спілкуванням;
- у групі виникає більше ідей, діти вчать аналізувати їх, обирати найвдаліші, тому з'являється більше можливостей і варіантів виконання завдання;
- слабкі учні відчують себе впевненіше, бо їх не кинули сам на сам із завданням, бо у них є підтримка товаришів;
- не страшно робити помилки – інші можуть виправити вчасно, підказати шляхи вирішення складних завдань;

- слабкі учні можуть отримати кращу оцінку, бо їм дістається (при оптимальному розподілі завдань) найлегша робота, яку вони здатні виконати.

Серед недоліків упровадження групової роботи та методу проєктів у дистанційному форматі слід відзначити:

- ✓ різні технічні можливості учнів, що об'єднуються (наявність певних програм, гаджетів, вимкнення світла, відсутність зв'язку);
- ✓ позбавлення живого спілкування дітей, які змушені узгоджувати свої дії за допомогою певних програм, а не зустрічаючись віч-на-віч;
- ✓ один з учасників може стати аутсайдером, якщо він не бере достатньо активної участі в проєкті через відсутність технічних можливостей, або його думка йде всупереч узгодженим діям команди, або він не згоден виконувати покладену на нього роботу;
- ✓ учасники групи можуть відчувати незадоволення від того, що їм не дали те завдання, яке вони хотіли, або не задовольнили якісь важливі для нього умови;
- ✓ витрачається більше часу на узгодження дій багатьох учасників, ніж це потрібно для організації роботи одного учня;
- ✓ виокремлення учасника, який не хоче брати на себе ніяких зобов'язань, але хоче сховатись за спину інших, розраховуючи на їх допомогу в складних обставинах;
- ✓ суперечки лідерів групи, коли виокремлюється не один, а декілька учнів, що вважають себе гідними цієї посади;
- ✓ неможливість чітко оцінити внесок кожного у спільну справу;
- ✓ зростання часу, який учні проводять за комп'ютерами, бо не можна заперечувати бажання батьків обмежити роботу дітей з гаджетами;
- ✓ негативний вплив на здоров'я, пов'язаний із довгим сидінням за комп'ютером;
- ✓ розмивається успішність окремих учнів;
- ✓ важко визначити, хто більше працював, хто менше, хто краще, а хто гірше.

3.5. Види групової проєктної діяльності на уроках української мови та літератури

1. Виконання і створення тестів Гугл.

Можна запропонувати дітям як виконати тести, так і створити їх самим не одноосібно, а групою. Цікавим для усіх буде завдання, де мають бути питання різного рівня з однією або декількома варіантами відповідей. Діти з різним рівнем знань можуть готувати різні за складністю тести. Цікаво на уроці проаналізувати відповіді й визначити, чому діти обрали той чи інший варіант, хто запропонував відповідь, чому були не згодні інші.

2. Швидка робота на Jamboard. Така роботи триває 5 - 10 хвилин під час уроку. Учитель заздалегідь готує заготовки завдань на джимборді та дає дітям посилання на нього в конференції Zoom. Діти заходять під час уроку (паралельно з конференцією) командами та виконують завдання на різних сторінках одного чи різних джимбордів (розподіляють речення, заповнюють таблицю, дописують приклади, редагують речення, складають сенкани тощо). Можна використовувати завдання на розподіл, вибір між декількома варіантами, відкиданні зайвого серед запропонованих тощо. Учитель може спостерігати за результатами роботи усіх груп в онлайн-режимі, перемикаючись між різними сторінками джимборду. Діти в кінці можуть бачити роботу всіх груп, порівняти якість виконання роботи, що була однаковою для всіх.

3. Творча робота, складання речень - прикладів до вивчених правил, зазвичай проводиться на джимборді після засвоєння нової теми.

4. Заповнення таблиці за вивченим теоретичним матеріалом, коли діти, опрацювавши матеріал за інтелект-картами на попередніх уроках, намагаються його відтворити, доповнити, виправити. Працювати командами можна з таблицями на Jamboard, в документі Google Класу.

5. Розставлення наголосів на слайді проходить більш зацікавлено, ніж виконання цієї ж роботи одноосібно, коли інші не вважають за потрібне слухати чи запам'ятовувати те, що каже їх однокласник. Таку роботу можна проводити в конференції Zoom на екрані, якщо у вчителя є презентація - заготовка або на джимборді, або в документі Google Класу.

6. Виправлення помилок у тексті, словах, словосполученнях на основі заздалегідь підготованого учителем матеріалу, представленого в презентації, на джимборді або надісланого в чат Zoom.

7. Редагування тексту. Учитель готує тексти для редагування. Залежно від рівня підготовленості учнів працювати можна фронтально, підказуючи чи направляючи, або в групах самостійно. Діти представляють роботу або усно, коли учитель заходить в окрему групу, або письмово, коли записують спільний узгоджений варіант. Після виконання завдання усіма групами відредагований текст озвучується для цілого класу.

8. Вибір прикладів вивчених явищ з художнього твору, що вивчається в українській літературі. Варто здійснювати міжпредметні зв'язки, беручи для аналізу твір, що паралельно вивчається з літератури. Це дозволить актуалізувати знання з літератури, зрозуміти, як вивчені мовні явища впливають на текст.

9. Виписування цитат до образів у групі доцільно, коли обсяг тексту великий. Діти розподіляють між собою частини та вносять цитати в спільну таблицю, вказуючи частину, в якій вона вміщена, її автора. Можна запропонувати дітям проаналізувати цитату, визначити, про яку якість характеру персонажа вона свідчить, чи хотіли б і вони мати такі якості.

10. Порівняльний аналіз творів, персонажів, авторів, їх стилів.

11. Створення таблиці образів до віршів. Учитель пропонує дібрати картинки, фото або намалювати ілюстрації, що демонструють образи, подані автором вірша, та розташувати їх послідовно в таблиці. Пізніше ці таблиці можна використовувати при повторенні в кінці року або при підготовці до ЗНО.

12. Складання сенканів. Можна запропонувати не просто записати сенкан в зошит, а оформити плакат до вірша, де розмістити назву, автора, образи, текст сенкану.

13. Створення бордів про вивчений твір, плакатів про героя, автора.

14. Створення відеовіршів (добір музики для тла, картинок-образів+ виразне читання тексту вірша). Часто можна побачити такі відео на вірші в Інтернеті. Учням і самим під силу створити відеовірші вже в 8 класі. Розвивається виразність читання, уміння добирати цікаві образи, картинки, відповідну музику для тла, працювати зі спеціальними комп'ютерними програмами.

15. Створення презентації або фільму за творчістю письменника. Створення презентацій можна починати з 7-8 класів, коли діти можуть самі з цим впоратись без допомоги дорослих. Група дітей обирає матеріал, фото, картинки для демонстрації, розподіляє матеріал на слайди, обирає стиль оформлення і презентує свою роботу для класу.

16. Створення інтелект-карт з мови чи літератури. Опрацьовуючи інтелект- карти, створені учителем, учні вчаться і самі відбирати основне, розміщувати на інтелект-карті. Під час цієї роботи діти змушені будуть переглянути вивчений матеріал, вибрати головне, обрати форму подання, перетворити текст у графічне зображення. Під час такої роботи діти мимохіть повторюють та закріплюють матеріал.

17. Створення діалогу, інтерв'ю в усній чи письмовій формі.

18. Розігрування вистави, сценки.

19. Виконання пісні на слова вірша, що вивчається в літературі, у супроводі музики.

20. Проведення віртуальної екскурсії видатними місцями, де жив та працював відомий письменник, або про які йдеться в літературному творі.

21. Організація виставки малюнків до біографії письменників, ілюстрацій до твору.
22. Створення довідника (фразеологізмів, діалектизмів, термінів та їх значень) до вивченого з літератури твору.
23. Створення реклами вивченого явища, твору, персонажа, автора, однокласника, професії тощо.
24. Презентація себе, групи.
25. Створення колекції улюблених віршів, цікавих слів, фразеологізмів, прислів'їв тощо.
26. Змагання.
27. Організація та проведення дискусії на цікаву тему.
28. Гра «Показуха» або «Крокодил», під час якої діти намагаються показати рухами слова, словосполучення, фразеологізми. Може проводитись як одноосібно (один показує, команда відгадує), так і командою (одна – показує, інша – відгадує).
29. Командна гра «Створення оповідання ланцюжком». Команда продумує сюжет оповідання, домовляється про обсяг роботи кожного. Один починає твір, потім передає його іншим членам команди для доопрацювання продовження.
30. Створення фанфіків (сиквелів, приквелів), кросоверів за вивченими з літератури творами.
31. Створення загадок, сенканів та їх ілюстрування.

3.6. Приклади групової роботи на уроках української мови та літератури під час дистанційного навчання

Безперечно, запропоновані види роботи можна виконувати і як індивідуальні завдання, але у розділі вище було зазначено переваги саме групової роботи у виконанні подібних завдань.

Один з варіантів простої організації роботи в групах є робота на екранах в онлайн-режимі попередньо поділених на команди учнів, що переходять для короткої роботи в сесійні кімнати Zoom.

Багато уваги у різних класах приділяється правильному наголошенню слів, саме тому можна використати саме цю тему для демонстрації. Можна влаштувати змагання: хто швидше.

1. Розставити командно наголоси на екрані або з допомогою додатка Google - Jamboard (джимборді). Цю роботу можна пропонувати на етапі вивчення, повторення вивченого та перевірки знань.

2. Робота на редагування тексту буде важкою для індивідуальної роботи, саме тому варто запропонувати її на першому етапі саме для групи дітей. Це завдання можна запропонувати як домашнє завдання або роботу на уроці, коли групи надсилають учителю в особисті повідомлення відредаговані варіанти речень. За такої умови вчитель відразу бачить відповіді та може вказати на помилки та допомогти із редагуванням.

3. Командне завдання «Хто більше запам'ятає» на основі матеріалів підручника змусить дітей більш зацікавлено поставитись до цього завдання, виокремляться учні з гарною пам'яттю. Можна виконувати це завдання як в усній, так і в письмовій формі.

4. Є місце в груповій роботі і для творчих завдань, під час виконання яких виокремляться учні, які мають творчі здібності.

5. Роботу з прислів'ями можна організувати і на уроках мови, і на уроках літератури. Цікавіше вона пройде саме в групах, діти доповнюватимуть одне одного, допомагатимуть.

Розставте наголоси		
1 група	2 група	3 група
агрономія	бурштиновий	відвести
алфавіт	біолетень	відвести
аркушок	в	відгомін
асиметрія	ваги (у миюкні)	відвести
б	каштажка	вірші
багаторазовий	всезимний	віршовий
безпринципний	видання	вічним
бенкет	визвольний	г
благовіст	вимога	гальмо, гальма
близький	виналок	глядяч
болотистий	вразливий	горошина
бородавка	внести	граблі
бесоніж	витрата	гуртовиток
боксь	вишпаваний	

Відредагуйте

1. Вибачаюсь, ми хотіли побалакати на рахунок квартири.
2. Щоб виконати завдання вчасно, треба прикласти ще багато зусиль.
3. Були прийняті всі міри, щоб забезпечити дітей підручниками.
4. Через моє негативне відношення до паління я прагну уникати місць, де палять.
5. Для підтвердження думки можна привести наступні приклади.
6. Невірні рішення приносять велику шкоду.

Напишіть правильний варіант словосполучень

ПРАВИЛЬНО	НЕПРАВИЛЬНО
неправильний номер	невірний номер
музикальна школа	музикальна школа
робити вигляд	робити вигляд
кидатися в очі	кидатися в очі
залишити в спокої	залишити в спокої
приймати участь	приймати участь
підняти питання	підняти питання
привести приклад	привести приклад
дякуючи старанню	дякуючи старанню

Закінчіть прислів'я

- ◆ Не за обличчя судить, а ...
- ◆ По одежі нас вітають, а ...
- ◆ Борода не робить людину ...
- ◆ Вдома як хочеш, а між людьми ...
- ◆ Не завжди говори, що знаєш, а ...
- ◆ Чоловік має два вуха, щоб багато слухати, а один язик,...
- ◆ Не кидай слова
- ◆ Шабля ранило тіло, а ...

6. Розширення лексичного запасу за допомогою роботи з різними групами слів доцільніше проводити саме в групах, оскільки одному учневі важко пригадати синоніми до слів пасивного словникового запасу. Логічним продовженням цієї роботи може бути домашнє завдання для групи дітей, де треба виписати синоніми зі словника або скласти речення, текст, пояснити значення.

7. Робота з антонімами зазвичай є легкою для учнів, тому її перевага – у згуртуванні дітей, можливість показати себе слабким учням. Діти пишуть антоніми або на екрані, або у чаті в особисті повідомлення учителю. Цю переписку учитель може зберегти і перевірити після уроків, аби не використовувати на це час на уроці.

8. Робота з алфавітом є досить кропіткою. Вона вимагає багато уваги. Саме групова робота з цим завданням сприйматиметься як весела гра.

9. Цікаво пройде і групова робота над розпізнаванням вивчених явищ, орфограм, пунктограм та систематизація прикладів.

10. Закріплення вивченого теоретичного матеріалу також проходить набагато ефективніше та емоційніше в груповій роботі. Дітям можна запропонувати дозаповнити таблицю, повний варіант якої діти розглядали на попередніх уроках.

11. Використанням джимбордів робить групову роботу наочною. Діти можуть, наприклад, додавати свої варіанти вивчених односкладних речень, поєднувати пов'язані явища, приклади.

12. Ефективно та цікаво проходить робота в групах на визначення та розподіл варіантів односкладних речень. Діти можуть не тільки обговорювати, а й переміщати речення, переносячи їх у певну колонку таблиці на джимборді.

1 група-доберіть антоніми	2 група-доберіть антоніми
1. Дорогий –	1. Сила –
2. Кваліть –	2. Чесність –
3. Жартома –	3. Спокій –
4. Вгорі –	4. Вчора –
5. Взимку –	5. Навесні –
6. Тепло –	6. Спек –
7. Веселий –	7. Голосний –
8. Радість –	8. Глибокий –
9. На –	9. Під –
10. З –	10. Без –
11. Високо –	11. Далеко –
12. Легкий –	12. Великий –

день	1 група	2 група	на
каша	Змінні слова	Незмінні слова	весело
ранок			веселий
вранці			прочитаний
сани			читати
шість			кіно
шостий			такі

3 Дозаповніть таблицю

Назви	Означено-особові	Неозначено-особові	Узагальнено-особові	Безособові	Двоскладні
Присудок	Присудок	Присудок	Присудок	Є лише присудок	
Мороз	Підмет	Підмет	Вони	Підмет не підставляється жоден	
Холодний ранок	Встали рано	Ідуть до лагере ранці	Хочеш їсти кашку, не сиди на печі	Немає світла	

2 Додайте власні приклади

Назви	Означено-особові	Неозначено-особові	Узагальнено-особові	Безособові	Двоскладні
Підмет	Я, ми, ти, ви	вони	Я, ми, ти, ви, вони	Немає часу	Є і підмет, і присудок
Смисл	Роблю уроки	Грають у футбол	Любили кататися на лижах і саночках	Голод не тітка.	Гляхи летять в далекі краї
Темплі	1. Чекую на поїзд майже дві години.				

1

називне	Означено-особове	Неозначено-особове	Узагальнено-особове	Безособове
Кістка України	Я, ми, ти, ви	вони	Я, ми, ти, ви, вони	Немає світла.
Перемога	Пішовсь, сівко кравчик.	Дружко, зсу, дружино, брати, сестро.	Мусимо жити в мирі, працювати, боротися.	Немає світла.
любить старання.	Возвратився додому.	Допомагайте один одному.	Вставай, вставай, вставай, вставай.	Немає світла.

Олександр Довженко
Факти біографії

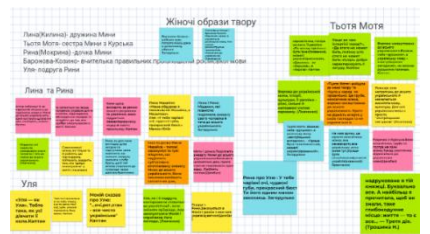
Олександр Довженко (1894-1956) – український кінорежисер, сценарист, письменник. Він є одним з найвідоміших українських кінорежисерів. Його фільми «Земля» та «Вірність» стали класикою українського кіно. Він працював у СРСР і США, де отримав численні нагороди та призи.

13. Можлива робота з тестами як з усім класом або індивідуально, так і групами з друкованими варіантами питань та формою Google. Дітей можна залучати і до створення подібних форм.

14. Широкі можливості у груповій роботі та проектної діяльності і на уроках літератури. Один з варіантів – вибір цікавих моментів біографії письменників, що вивчаються. Діти 8-11 класів легко справляються з цією роботою. Інформацію шукають на сайті, що пропонує учитель або на будь-яких цікавих ресурсах. Велика перевага роботи на джимборді в тому, що можна додати картинки, фото, намалювати схему тощо.

15. Робота з образами, цитатами також цікавіша в груповій роботі.

16. Джимборд допоможе у творчих завданнях при роботі з твором, що вивчається. Варто запропонувати групам складати разом сенкани, вписувати асоціації, риси характеру, обирати сучасний одяг для персонажів творів, їх сучасні професії, обґрунтовуючи свій вибір.

ВИСНОВКИ

Кому, як не нам, учителям, необхідно, відчувати сучасні тенденції. Саме від нас залежить, яким буде наступне покоління. Саме зараз, під час війни, ми маємо замислитись, якими будуть наші випускники. Саме сьогодні розуміємо, що патріотизм – це не просто красиве слово, лідерів треба виховувати. Метою роботи серед іншого було продемонструвати, як саме можна розвивати ключові компетентності в умовах дистанційного навчання через застосування методу проєкту та групової роботи, а найголовніше – виховати активного громадянина-лідера, формувати в учнів найголовніше – соціальну компетентність. Безперечно, метод проєктів та групова робота вирішують цю задачу. А використання проєктної діяльності із залученням ІКТ дає можливість осучаснити його, розвивати в учнів інформаційно-комунікаційну компетентність задля опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, забезпечення здатності безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях.

Тож групова робота та метод проєктів є ефективними інструментами дистанційного навчання учнів, що дозволяють навчити учнів висловлювати власну думку в усній і письмовій формі; критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків; логічно обґрунтовувати позицію; діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, доброзичесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї; виявляти ініціативу; конструктивно керувати емоціями, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності; оцінювати ризики; приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків; розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації; співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Вчитель XXI століття: нова стратегія національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. *Вища освіта України*. 2016. № 4. С. 5–8.
2. Андрущенко В. П. Філософія освіти / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай. *Енциклопедія освіти*. Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К., 2008. С. 960–962.
3. Білик Н. І. Психолого-педагогічне обґрунтування та моделювання нестандартних уроків / Н. І. Білик. *Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно орієнтованої освіти* : модульний посіб. / упор. : В. Р. Ільченко, П. І. Матвієнко, Н. І. Білик. Полтава : ПОППО, 2006. С. 65–72.
4. Білоусова Л.І., Дмитренко Т.О., Пожар Н.В. Особливості групової роботи школярів в умовах інформатизації освіти. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. пр. Харків: ХДПУ, 1998. Вип. 7. С. 70-75.
5. Білоусова Л.І., Пожар Н.В. Формування комунікативних умінь та навичок в процесі вивчення курсу інформатики. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я*: зб. наук. пр. Харківського державного політехнічного університету. Харків, ХДПУ, 1999. Вип. 7. Част. 4. С. 329-331.
6. Блудов В.Я., Дейніченко Т.І. Технологія організації групової навчальної діяльності школярів: історичний аспект. *Інформаційно-комп'ютерні технології в економіці, освіті та соціальній сфері*: зб. наук. праць за матеріалами VIII Всеукр. наук.-практ. конф. 21-22 лютого 2013. Вип. 8. Сімферополь: КПУ, 2013. С. 50-52.
7. Блудов В.Я., Дейніченко Т.І. До проблеми застосування групових форм роботи на уроках з дисциплін природничо-математичного циклу. *Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній школі*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 вер. 2012 року. Херсон: ХДУ, 2012. С. 169-170.
8. Горошкіна О. М. Особливості використання інтерактивних методів навчання української мови в старших класах / О. М. Горошкіна. *Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Бердянського державного педагогічного університету. 2009. № 4. С. 39–43.
9. Дейніченко Г.В., Дейніченко Т.І., Кабанська О.С. Групові форми навчання в історії педагогічної думки. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі* : матеріали II науково-практичної конференції молодих учених, 14-15 травня 2020 р. Харків, 2020. С. 47-50.
10. Дейніченко Г.В., Кабанська О.С., Дейніченко Т.І. Умови створення мікрогруп школярів задля диференціації навчання. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі* : зб тез доп. наук.-практ. конф., 16-17 травня 2019 р. Харків, 2019. С. 140-144.

11. Дейниченко Г. В. Різновиди групових форм навчання / Г.В.Дейниченко, О. С. Кабанська, Ю. Д. Табачник. *Наумовські читання* : матеріали ХІХ наук.-метод. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяч. року мат. освіти в Україні, м. Харків, 23-24 листоп. 2021 р. Харків, 2022. С. 283–286.
12. Дика Н. Організація проєктної діяльності учнів закладів загальної середньої освіти у процесі вивчення неологізмів / Н. Дика, О. Глазова. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2019. Вип. 3-4. С. 145-152. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2019_3-4_22
13. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі : монографія / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина [та ін.] Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Переяслав-Хмельницький: Вид-во С. В. Карпук, 2008. 284 с.
14. Інноваційні технології навчання : навч. посіб. для студ. вищих техн. навч. закл. / відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упор. словника Волобуєва С.В. Київ : НТУ, 2017. 172 с.
15. Ковальчук В. І. Формування проєктної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів: концептуальна модель. *Педагогічні науки*. 2015. № 28. С. 26–33.
16. Косович О. Проєктна діяльність як одна з форм інноваційних методичних технологій навчання / О. Косович. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2011. Вип. 22. С. 76-78. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_22_28
17. Лаппо В. Значення проєктної діяльності в процесі особистісно-орієнтованого виховання студентської молоді / В. Лаппо. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 5. С. 147-153. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_5_21
18. Мося І. А. Технологія навчального проєктування: теоретико-методичний аспект / І. А. Мося. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4. С. 252–262. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2013_4_33
19. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : Плеяди, 2017. 206 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
20. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А. С. К., 2001. 256 с.
21. Пентиліук М. І. Сучасний урок української мови / М. І. Пентиліук, Т. Г. Окуневич. *Вивчаємо українську мову та літературу*. Харків : Основа, 2007. 176 с.
22. Пожар Н.В. Групова робота як засіб оптимізації навчального процесу. *Професійна підготовка фахівців вищої школи в умовах оновленої*

парадигми освіти. *Проблеми сучасного мистецтва і культури*: зб. наук. пр. Харків, 1999. С. 50-55.

23. Пожар Н.В. Групові форми організації навчання в умовах інформатизації освіти. *Вісник Харківського державного політехнічного університету*: зб. наук. пр. Харків: Харківський державний політехнічний університет, 1998. Вип. 23. С. 67-69.

24. Пожар Н.В. Історичний аспект організації групової роботи при вивченні курсу інформатики. *Вісник Харківського державного політехнічного університету*: зб. наук. пр. Харків: ХДПУ, 1999. Вип. 49. С. 127-133.

25. Пожар Н.В. Організація групової роботи на уроці. *Актуальні проблеми вивчення природничо-математичних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах України*: матеріали всеукраїнської конф., Київ: КДУ, 1999. С. 93.

26. Пожар Н.В. Особливості організації групової роботи школярів на уроках інформатики. *Навчально-виховний процес у вузі і школі та шляхи його розвитку і удосконалення*: зб. наук. пр. Рівне: РЕГІ, 1999. С. 120-123.

27. Пожар Н.В. Організація групових форм навчальної діяльності на заняттях з інформатики. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. пр. Харків: ХХПІ, 1999. № 11. С. 39-42.

28. Пожар Н.В. Специфіка організації групової роботи учнів в умовах інформатизації навчального процесу. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*: зб. наук. пр. Харків, ХДПУ, 1999. Вип. 10. С. 115-120.

29. Практика реалізації педагогічних проєктів: навчально-методичний посібник до курсу / авт.-упоряд. І.В.Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. 112 с.

30. Прищеп С. М. Проєктування як ефективна технологія формування життєвої активності школяра / С. М. Прищеп. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2012. Вип. 21. С. 25–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2012_21_7

31. Проєктна діяльність у системі компетентісно спрямованої соціальної і життєвої практики в 11-річній школі та позашкільній освіті : в 2 ч.: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29-30 жовтня 2014 року / ред. кол. : О. А. Федоренко, І. Г. Єрмаков (науковий редактор), А. М. Ратушна, О. М. Коровай. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. Ч. 1. С.14-17.

32. Токаренко Н. М. Організовуємо проєктну діяльність: крок за кроком / Н. М. Токаренко. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 1. С. 59–62.

33. Чернова Н. Інновації в освіті та нові підходи до методики активізації пізнавальної діяльності учнів / Н. Чернова. *Сучасна школа України*. 2009. №8. С. 71.

34. Шевчук Л. М. Форми й види групової роботи учнів / Л. М. Шевчук. *Педагогіка психологія*. 2011. № 2(71). С.54-62.

Приклади учнівських проєктів на уроках літератури

2 група. Образ Грици Бобренчика

• Фото, які, на вашу думку, відображають постать Грицька

• Хто такий?
Грицько – хлопець, якого похвалив Маруся. Він був вродливим парубком і сльозливим на війні, проте в особистому житті слабководним і безхарактерним. «Живе на дві душі»
Грицько перебував під впливом своєї матері Бобренчихи, меркантильної та дрібною за духовними якостями жінки, котра не хотіла нічого знати про одруження сина з бізнесом Марусею.

- Цитати (за розділами) про Гриця чи самого Грицька, що характеризують його образ з епітетами, які висвітлюють ці цитати.
- Перелік епітетів і почуттів знайдете в підручнику с.234; <https://pidruchnyk.com.ua/761-ukrmeva-7-klas-qlazeva-2015.html>

Розділ назва	Цитата	Хто сказав	Якість
Розділ I ЯКІЙ ЗНАЙШЛАСЬ НЕОПАТИМА КНИГА Розділ I	«...сам мій Григорій милою смертю вмер, на коловий горіт так на скорітці, при отруєнні і при жарі бодякості .» «Котик Бобренчик, як мій Григорій, сласий сам дитини владко , колора зарзі у талому горі, що не скарить не можа геліва,— чотирі годи бутим у пародах, ні в чім нежми жодної не ма. Бу в на Пеліка, і на Жотик Водах, і скріп, де пали Палтваской колова.» «А вим талой, що вим бодякості , не буде Грицько був чешкой, не вийде собі Вим сам кажа, що яка її владко . У домі в нас він був уже, як свій.» «Грицько ж, він заріт не тую владко . В дити пішла доругу на грисо. Він народився під такою цркію, що піса в душі владко вим.» «Він перестав ходити на вечорини, не любив дитин і владко. А все владко до тієї владко .» «Він того владко берега до того. Любив достаток і любив піси. Це як, сказано, вурчати в бога владко вим владко .»	Бобренчиха про свого сина Горіна	Злість на владко Горість
СПОВІДЬ Розділ III	«Бізнесовалки, вилучили зі владко . Веселій був, в я була суцілью. Ласкавий був, розумовий і добрий. Байшо за мене, як в чурний владко .» «Же тата осін додти берітати, на вербах трукить ластею руде. А Грицько владко татю за носом, ще, владко , владко , владко , владко .» Таке було гареснема владко . Цікава. А владко , як владко . У владко . «Хороший владко , владко владко .» «Сам владко владко владко .» «Грицько владко владко владко .» «У владко владко , в я владко владко .» Запугався,— владко владко . А в владко ж владко владко владко . А в владко владко . Він як владко владко .»	Маруся Чурай про Гриця Маруся Чурай про Гриця Маруся Чурай Маруся Чурай	Виправданість Грицько Владко Зневага Розум
СПОВІДЬ Розділ III	«Виступив в владко і владко . Але та владко і владко . Життя — така владко владко . Кому владко , не владко , владко .»	Грицько про себе	Держаність та владко

3 група. Завдання: виписати цитати до другорядних персонажів " Маруся Чурай", визначити риси характеру

Образи	Цитати	Риси характеру
1. Галя Вишняківна	«Вже тато наш і на весілля втрапились, а Грицько умер... а Грицько вже нема...» Глуха до пісні, завжди щось спотворить. Все вишиває проши подушок. Ще як мовчить,— нічого. Заговорить,— гостренькі зуби — чисто ховрашок.	Духовні цінності підмінено матеріальними. Вона нічого не варта, без грошей свого батька.
2. Бобренчиха	«Які там "Засвіт встали козаченки"? А цілий полк співає. Дивина. Це щось для дівки, сину, височенько. Не вірю, щоб складала це вона...» Бобренчиха лишилася вдовою, Лютиша стала до роботи вдвоє. Було, не вин'є, бідна, і не з'їсть,- Уся пішла в роботу і у злість. Така уже зробилась, як Яга.	Багато хто не може зрозуміти талант Марусі, як Бобренчиха. Для цієї жінки не існує кохання. Гроші — от і все, що цкавить стару в майбутній невістці.
3. Чурайка	"Тут двоє матерів, твоя і Божа". "Як не буде, не сикли, доно, то великий владко ." «Як там вона? І як її буде жити? Порожня хата і порожній двір.»	Вона була матір'ю усім на землі. Добра та чуйна жінка. Добро для неї — то категорія моральна. Маруся відповідала матері любов'ю і повагою, жаліла матір.
4. Іван Іскра	«Таке нещастя хоч когось зможе. Це ж можна тут рішиться ума. Любим же він Марусю, не дай Боже! Тепер сидить, лиця на нім нема» «І знов земля кипить у боротьбі, і знову я належу не собі».	Іван, щоб урятувати кохану від страти, звертається за допомогою до самого гетьмана Хмельницького. Серце хлопця назавжди буде поряд з Марусею.

Поставте цитати в правильній послідовності

1. Не неважливі треба місто, а злобути. Ще мить тому він був погноблений, а тепер йому видились безмежні перспективи. Таких, як він, тисячі приходять до міста, туплять десь по льохах, цілях та бурсах, голодують, але працюють і вчать, непомітно підточуючи його гнилі підвалини, щоб покласти нові й непохитні.
2. І от сам її автор. Він зазирів їм і не ховав від себе щого, бо теж хотів висунутись і бути обраним. Сміх і оплески, що були нагородою тим шаленим, мало його не ображали, і кожен новий з них, з'являючись коло кафедри, ставив йому болюче питання, чому це не він. Бо він хотів бути кожним із них, однаково — прозаїком чи поетом.
3. Тему собі він уже обрав — написав оповідання про свою стару, померблену бриту, що немилосердно суче його, коли він робить свій туалет.
4. Упоравши корови й виконавши геть усі господарські обов'язки за певним, уже виробленим регламентом, Степан прочитав своє оповідання й лишився пілком задоволений. Прекрасне оповідання. Глибоке й розумне. І він його написав! Хлопець закохано гортав сторінки — речовий доказ своєї талановитості й запоруку майбутньої слави.
5. Він наважився, підписався і став із Степаном — Стефаном, дставши собі нове хрещення.
6. Біль кравчипи готового одягу Степан роздивлявся на костюми з таким виглядом, ніби йому тільки треба було вибрати котрийсь собі до лица, з гарного матеріалу та добре пошитий. Налички з шинами аж ніяк не турбували вродливого хлопця — надто бо незмірні були вони з його фінансовими спроможностями, і він міг вибирати найдорожче, бо не міг купити й найдешевшого.
7. Чи ба! Та вона ж отрулась!
— Вмерла? — спитав Степан.
— Як єсть **владко** — спочутиливо відповіла жінка — Царство їй небесне.
8. Це був величезний, світлий, охайний кабінет з паркетною підлогою, центральним опаленням, обклеєний сирію-сірими новими шпалерами, з двома вікнами, звідки видко було низку безмежних кравчип міста й далекий обрій за річкою. Так, саме про таку кімнату він і мріяв! І хлопець відразу уявив, де що має поставити з своїх майбутніх меблів і як вигляду йому в тих меблях працюватиметься.
9. Він вертає на село.
Ця думка, дика, раптова, не дхкала його. Навіть не дхувала. Вона народилась **владко**, ясна, **владко**, **владко**, **владко** жагучої радості, сили й надії!
Він вертає на село, **владко**. До землі.
10. Воно покисло лежало низку хвилястими брилами скель, позначене вигинними крапками, і простягло йому з п'ятьми горбів гострі кам'яні пальці. Він зазмер від сласного споглядання цієї величч нові стіхи і раптом

Учнівські проекти для позакласних заходів

День української писемності та мови — свято розвитку Державної мови, яке кожного року відзначається в Україні 9 листопада.

За православним календарем — це день вшанування пам'яті Преподобного Нестора-Літописця — послідовника творця слов'янської писемності Кирила і Мефодія.

Свято започатковане 9 листопада 1997 року, коли Президент України Леонід Кучма на підтримку ініціативи громадських організацій та з урахуванням важливої ролі української мови в консолідації українського суспільства видав Указ № 1241/97 «Про День української писемності та мови»

День української писемності та мови

- Для кожного його мова — найкраща й найсолідша.
- Хто мови своєї цурається, хай сам себе стидається.
- Птицю пізнати по пір'ю, а людину по мові.

**Нації вмирають не від інфаркту,
Спочатку їм відбирає мову (Ліна Костенко)**

День української писемності та мови — свято розвитку державної мови, яке щороку відзначається в Україні 9 листопада

UKRAINE

Я тримаю у руці
Кольорові олівці.
Хочу я намалювати
Кримські гори і Карпати.
Степ і пагорби Дніпрові,
І озера, і діброви,
І веселку, і калину,
Чорне море і Дунай —
Все це наша Україна,
Наш чудовий рідний край!
Наталія Зарічна